

Udviklingsprojekt i de gymnasiale uddannelser

Skru op for kommunikationen

Mette Hermann, Lise B. Høyer & Viggo B. Quist
Tysklærerforeningen for gymnasiet & hf

Problemformulering for *Bunte Republik Deutschland*

Med kombinationen pc, projektor og trådløst netværk har vi helt nye rammer for undervisning, idet såvel elever som lærere i princippet altid kan være online – og dermed har adgang til – bl.a. - enorme mængder af velegnede tysksprogede materialer. Tilmed er tysksprogede websider/webtjenester antalsmæssigt meget flot placeret og i kvalitet endnu bedre med.

- Hvorfor benytter end ikke vi tysklærere alt dette nær så meget, som det berettiger til?
- Hvordan kan vi sætte eleverne i stand til at læse de ofte ret krævende webtekster?
- Hvordan kombinere det med aktiverende arbejdsformer og produktive sprogkompetencer?

Hvordan kan vi altså bedst muligt bruge disse muligheder i forhold til

- Sprogindlæring?
- Landeskunde?
- Tekstarbejde?
- Internationalt udsyn og samarbejde?

Præambel

Ikke mindst web 2.0 teknologien, forstået som sociale medier, har i de seneste år påkaldt sig stor opmærksomhed. Men de sociale medier er skyllet hen over en anden opsigtsvækkende IT-udvikling, som dermed er gledet lidt i baggrunden, inden den nåede til fuld udfoldelse inden for fremmedsprogsdidaktikken, og også dette forsøger undervisningsforløbet at råde bod på. Det er altså et forsøg på at demonstrere, hvordan IT kan anvendes i praksissituationer - med eksempler på, hvordan dette kan gøres på forsigtige, ret lærerstyrede måder, og i koncepter, hvor eleverne i højere grad slippes løs. Der vil ligeledes være eksempler på aktiviteter helt uden IT-anvendelse, som ikke bør gå i glemmebogen, fordi de

- har en "skru-op-effekt" i sig selv.
- ikke kan undværes som grundlag for helt moderne web 2.0 aktiviteter - [et eksempel](#).

Den vedvarende revolution i IT-teknologien udfordrer hele tiden vores didaktik. I de første IT-bølger blev resultatet ofte en større grad af lærerstyring, og når dette ikke var tilfældet, blev det næsten helt sikkert varianter af projektarbejde, som var meget skriftbaserede og meget lidt mundtlige.

Udfordringen fra stedse nye medier kan være stressende i en travl hverdag, men er også fascinerende: Pludselig ser man nye muligheder, som kan afløse, supplere eller forbedre gammelkendte rutiner. Vores udgangspunkt var at koble anvendelsen af "nye" medier/"ny" teknologi med elevaktiverende arbejdsformer, men ved forsøgets afslutning bliver det mere og mere tydeligt, at vi omstillingsprocessen også indebærer, at printede tekster i stadig mindre grad kan stå alene og at vi bedre kan nå nutidens elever ved at supplere printmedier med blandt andet auditive og visuelle medier.

Det er mine påstande,

- at vi ikke kan eller bør give afkald på printmedier, dels fordi en kerne af vores kulturarv er bundet til eller har sin rod i disse, og dels fordi også mange af nutidens tekster bedre kan analyseres eller formidles i printform. Til denne kulturarv hører en række færdigheder og kompetencer, som vi ikke skal skippe, men nok se i et nyt lys, fx bør vi nok vænne os til ikke at tale om "grammatik", men derimod om "skriftsprogsgrammatik" sammen med andre former grammatik.
- at vi gennem inddragelse af tidens medier bedre kan realisere nogle af de overordnede faglige mål, der kan sammenfattes som kulturformidling, fordi vi - også - formidler en levende kultur.
- at der i IT også ligger nye muligheder for at arbejde kreativt med de tekster, som vi traditionelt kun har beskæftiget os med i printform.

Vores udgangspunkt er **socialkonstruktivistisk projektstyring**, og vi tager udgangspunkt i det nye IT-miljø omkring undervisningen og i behovet for at koble det med elevaktiverende arbejdsformer, som kan frisætte store energier.

Dermed udnyttes også metodisk, at både den enkelte elev og elevgrupper kan sparre med hinanden og med læreren. Læreren kan altså i et vist omfang frigøres til mangfoldige specialopgaver.

IT og medier skal altså bruges som et aktivt og medspillende element i undervisningen. Det overordnede mål med dette projekt er at udvikle digitale materialer - helst til eksemplariske forløb, som skal vise, hvordan man også på gymnasialt niveau kan binde digitale materialer ind i didaktiske forløb, så de ikke fremstår som appendikser.

Den pædagogiske overskrift er **samarbejds læring**. Projektet skal afprøve og videreudvikle nye arbejdsformer og strategier inden for undervisning, eksempelvis *Cooperative Learning*, *Collaborative Learning* og *Lernstationen*, som vurderes som en naturlig ændring "i halen på" ændrede indholdstyper og samarbejdsformer understøttet af IT.

Problemformulering for <i>Bunte Republik Deutschland</i>	1
Præambel	2
Indlejring i et forløb	4
Faglige mål	5
Forløbet i skitseform	6
Metode	8
Didaktik	9
Didaktisk udgangssituation	9
Lærerens didaktiske tilgange: 1.0 og 2.0	10
Case	11
Loops (sekvenser)	12
Ønskværdige rammer	13
"Skru_op"-effekter for underviseren	13
Projektor + www i klasserummet	13
Skribordsbaggrund som Sprech Anlass	14
Ein Klick, alles im Blick	14
Ein Klick, Grammatik im Blick	15
Sproglig analyse - tekstedatoren	16
S1: Lesetexte – Lesehilfe für Sachtexte	16
Hjælp til læseforståelse	16
Indlæring af ordforråd	17
Visuel fortolkning	17
Analyseværktøjet Yomunda	18
"Skru_op"-effekter til klassens arbejde	19
Samarbejdsstrukturer	19
Brug skriftlig dimension til at kvalificere det mundtlige arbejde	19
Løb afleveringer i gang	19
Efterbearbejdning af bundne og frie opgaver	20
Samarbejdsretning (Par-coaching)	20
Interkulturel kommunikation	21
Besøg i en tysk gymnasieklasse	21
Virtuelt samarbejde	21
Moodle: e-learning og samarbejdsplatform	21
<i>Bunte Klasse Dänemark</i> – udnyt diversiteten	22
<i>Bunte Republik Deutschland – ein neues Selbstverständnis?</i>	23
Summa summarum	24
VQ-debatoplæg	24
Mine næste skridt bliver nok	25
Moodle og Jitts	25
Extr@ auf deutsch	26
IT-værktøjer	26
Bilag	27
R1: Skribordsbaggrund som Sprech Anlass	27
R2: Wikier	27
R3: Kollaborativ mindmapping	27
R4: Samarbejde via Google.docs:	28
R5: Platforme	28
R6: Goethe-Moodle	30
S0: Før-læsning af digitale tekster	31
S1: Lesetexte – Lesehilfe für Sachtexte	32
S2: Sproglig analyse	33
S3: Eksempler på roller	35
S4: Eksempler på loops	36
S5: Berlinreise	38
S6: Treffen in Potsdam	39
Litteratur	40

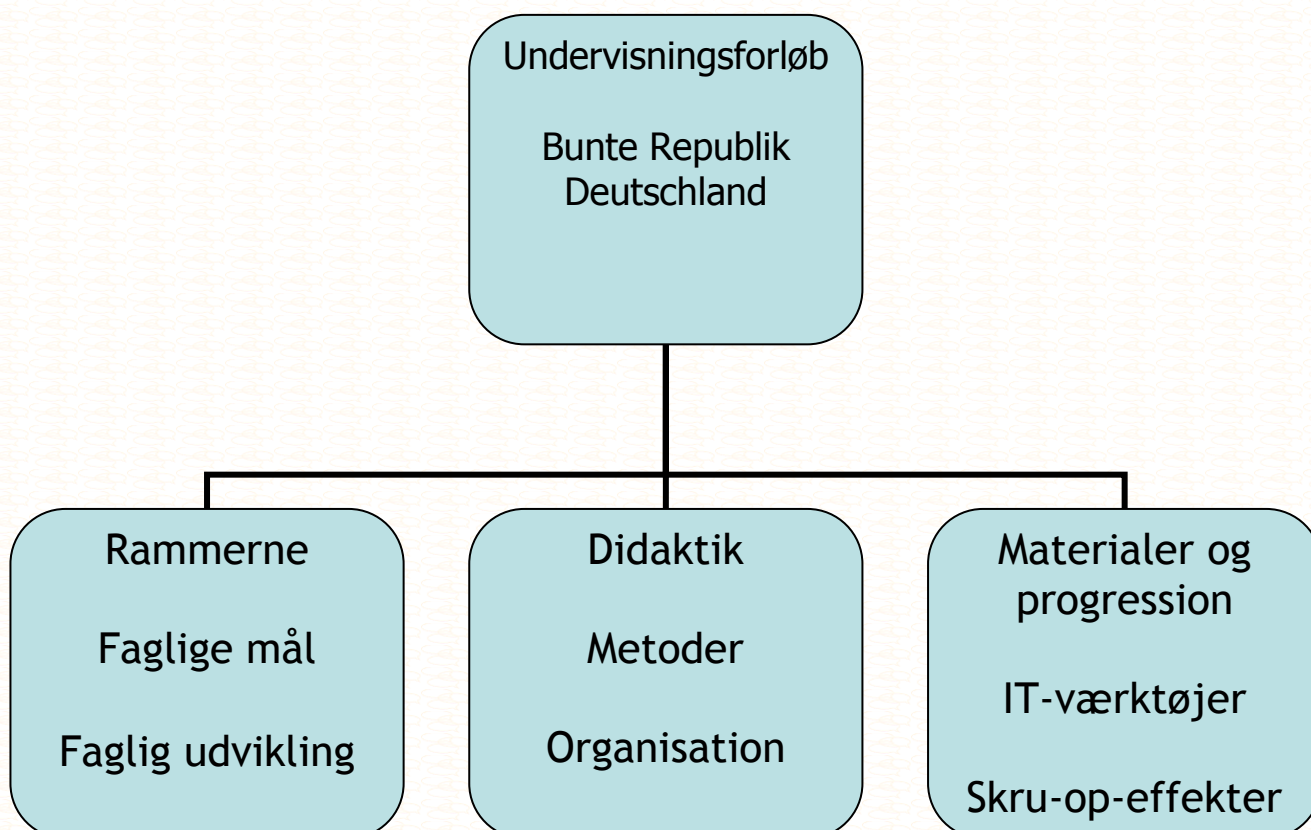
Indlejring i et forløb

Med uddrag af et aktuelt undervisningsforløb demonstreres muligheder for at kombinere IT-faciliteter med elevaktiverende mundtlige og skriftlige arbejdsformer, både i samspil med nye didaktiske tilgange og med mere traditionelle undervisningsformer. Dermed være også sagt, at nye tiltag ikke inddrages for deres egen skyld, men for at give en merværdi i bestemte didaktiske situationer.

Det er altså tilstræbt at vise "skru-op-effekter" i et eksemplarisk forløb – ikke i tænkte situationer, men i standardsituationer, som jeg har afprøvet på et "løft-hold" i indeværende skoleår. Det er aktuelt ikke foregået helt som her beskrevet - det planlagte har måttet tilpasses en række lavpraktiske forhold, som jeg vil spare læseren for, det vil jo på anden tid og sted igen skulle tilpasses givne forhold.

Der er oplagte muligheder for at tilføje aktuelle tekster og underemner, og sådan må det jo være i et spillevende fag! Også som underviser kan man altså i høj grad have brug for flexicurity: Man skal på forhånd udvælge overordnede mål, have en basissamling af materialer klar samt have didaktik, arbejdsformer og IT på plads:

Faglige mål

Titel	<i>Bunte Republik Deutschland. Sommer- und Wintermärchen. Schicksalsjahre</i>
Im Fokus	Das neue Selbstverständnis der Deutschen
Einleitung und Problemformulierung für SchülerInnen im Leistungskurs	<p>Nach 1945 hatten sehr viele Deutsche Probleme mit der Nationalität. Nach der Einheit 1990 gab es - vor allem im Osten, aber auch im Westen - eine Reihe von Überfällen auf Ausländer, z.B. wurden Asylheime in Brand gesteckt. Dies wurde von vielen als ein Symptom gedeutet, dass auch nach der deutschen Einheit noch nicht alle mit der nationalen Identität klargekommen sind. Es gab aber auch eine Reaktion darauf, die heute noch bekannt sein dürfte, die Lichterketten.</p> <p>Während der Fußball-WM, die 2006 in Deutschland ausgetragen wurde, sah man plötzlich auf Häusern, Autos und Menschen deutsche Fahnen, die seit 1945 eher selten benutzt worden waren und mit denen viele, v.a. ältere Deutsche sich schwer taten. Inzwischen versteht sich die BRD als eine multikulturelle Gesellschaft, und nach der Fußball-WM 2010 hat Bundespräsident Wulff gesagt, dass die gelungene Integration in der National-Elf möglichst auf die ganze Gesellschaft übertragen werden soll. Wir wollen uns diese „Sommer-Märchen“ anschauen und sie möglichst auch in ihrer Geschichte verstehen, - da kommen die Winter-Märchen ins Spiel, - und wir wollen gerne herausfinden, ob sich hier in erster Linie ein Generationswechsel abspielt.</p> <p>Im Herbst 2010 kam es jedoch zu neuen Debatten darüber, v.a. im Anschluss an ein Buch vom Berliner Senator Thilo Sarrazin: <i>Deutschland schafft sich ab</i> (2010). Auch liegt es auf der Hand, sich in diesem Zusammenhang einige Eckpunkte deutscher Geschichte anzuschauen: Unter anderem nehmen wir uns ein paar <i>Wintermärchen</i> und Nationallieder vor, sowie den neuen Film <i>Schicksalsjahre</i> (2011). Wir wollen auch untersuchen, warum Deutschland so viele Migranten hat und wie es außerhalb des Fußballfeldes mit der Integration aussieht. Das „Bunte“ wollen wir auch in einem breiteren Rahmen untersuchen, nämlich als Föderalismus/Regionalismus verstanden: Was ist das und warum ist das so?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Migration / Soziale Unterschiede • Regionalismus / Föderalismus • 20 Jahre deutsche Einheit – Ost-West-Gefälle heute noch? • Mit der Klasse in Berlin • Sommer- und Wintermärchen • Schicksalsjahre – wichtige Momente der deutschen Geschichte
Middelfart Gymnasium & HF im Schuljahr 2010-11	

Undervejs vil jeg i vigtige tilfælde linke til Mette Hermann oversigt over faglige mål.

Forløbet i skitseform

Fußball-WM 2010 als Sommermärchen			
Faglige mål	Aktivitet	Mediebrug	Organisation
<ul style="list-style-type: none"> • Audiovisuel forståelse • Læseforståelse • Spontane og reflekterede elevreaktioner på aktuel begivenhed. 	Se videoklip:	Tv-interview + kommentarer	Lærertilgang 2.0 (se s. 8).
	Læst og diskuteret danske og tyske avisartikler		Lærertilgang 1.0 (hentet aktuelt stof)
<p>Sammenfatning:</p> <p>En fodboldbegivenhed fra sommeren 2010 tjente også i 3.g. som indgang til emnerne "Migration", "Tyskernes selvforståelse" og "Sport" (et kort tværforbånd). Emnet "Migration" var et emne, som alle klasser havde arbejdet med i 2.g, men netop det multikulturelle fodboldlandshold var jo en oplagt løftestang for emnet "tysk selvforståelse".</p> <p>Uden www + projektor ville jeg nok kun have taget fodbold-VM op som en icebreaker-aktivitet (indledning til en time) – medmindre jeg da havde fundet en meget god og ikke ret svær tekst om emnet. Evt. ville jeg have brugt et par danske avisartikler som materiale til en fri gengivelse på tysk efterfulgt af en diskussion om emnet. Men det ville have været svært at gøre emnet levende for holdet, især for de elever, som ikke interesserer sig synderligt for fodbold. Med mediebrug blev de lynhurtigt klar over, at emnet også rummede noget andet.</p>			

Berlin			
Faglige mål	Aktivitet	Mediebrug	Organisation
Sprogtræning: Interviewteknik. Diskussioner ud fra tænkte situationer under turen, som delvist blev introduceret visuelt.	Virtuel forberedelse: Basisviden om Berlins geografi og historie. Beskrivelser af seværdigheder omformet til dagligsprog (træning til podcast).	Rejse på kort med S- og U-Bahn samt Bus 100/200. Brug af websider, podcasts, videoklip.	Lærerstyrede samtaleøvelser og rollespil. Elevoplæg
Virtuel forberedelse omfattede bl.a. Virtuelle rejser hotelpræsentationer, forberedelse til Hohenschönhausen.	Elevproducerede podcasts om seværdigheder, inddelt efter kvarterer/ områder.	Læsning og bearbejdning af websider og bøger, podcastproduktion med Audacity.	Kollaboration (: arbejdsdeling)
	Hjemmefra storyboard til videoer med dogmeregler .	Photostory eller Windows Movie Maker efter eget valg.	Gruppevis produktion af video i Berlin. Efter turen "Berlinale".
<p>Sammenfatning:</p> <p>Pod- og vodcasts er udførligt beskrevet i Mettes og Lises bidrag.</p> <p>Til Berlinturen havde vi et fællesprogram samt 4 vandringer med indlagte museumsbesøg og et antal museer uden for ruterne. Efter turen præsentation af museet, inkl. fotos af gruppen in situ. Derudover den interviewopgave, som er omtalt under "20 Jahre deutsche Einheit".</p> <p>Den virtuelle forberedelse af museumsbesøgene i Berlin var tænkt som en 2.0-tilgang (Se (Case, s. 9)), hvor eleverne var blevet instrueret i at samle informationer med en bestemt læseteknik og aktiviteten blev initieret med øvelser i at genkende forskelle mellem dagligsprog og mediesprog. Der skete alligevel det kedelige, at nogle elever skimmede engelske websider og satte et oversættelsesprogram i gang – havde tilsyneladende ikke helt forstået, hvorfor det ikke er i orden! Hvad lærte vi så af det? – Karsten Gynther m.fl. giver bl.a. svaret: Loops.</p>			

20 Jahre deutsche Einheit – gibt es heute noch ein Ost-West-Gefälle?			
Faglige mål	Aktivitet	Mediebrug	Organisation
Læseforståelse og præsentationskompetence øvet på "skæbneåret" 1989 – og den efterfølgende udvikling. Dagligsprog og interviewteknik. Face-to-face-møde med jævnaldrende tyskere.	Videoklip med stilladsring:	Fast angeglichen Tagesschau-klip fra 1989-90 (1 + 2) ¹	Kollaboration (: arbejdsdeling)
	Læst og diskuteret danske og tyske avisartikler		Lærertilgang 1.0 (hentet aktuelt stof)
	Interviewtræning	Praktikantens materiale fra en lærebog.	En variant af Stationen-Lernen
	Gymnasiebesøg i Potsdam	En elev optog et video-klip med mobiltelefon .	CL-strukturer
Sammenfatning:			
<p>Det begyndte vel også som <i>Ein Sommermärchen</i>, da muren faldt. Og 20 år senere har vi kunnet læse, at lønningerne er "fast angeglichen".</p> <p>I to ugentlige timer, som i en periode blev slået sammen for de to højniveauhold foregik interviewtræning sammen med Landeskunde og læsning af tekster om Berlin. Vi udnyttede, at vi havde en tysk DaF-studerende som praktikant og derved kunne forfølge mange mål samtidigt. Vi to lærere konkluderede dog efterfølgende, at 2 x 45 minutter ville have fordele frem for 3 x 30 minutter, men desværre manglede der senere på året tid til en større opfølgning på emnet.</p>			

Schicksalsjahre			
Faglige mål	Aktivitet	Mediebrug	Organisation
Diskussionsudfordringer ud fra milepæle i tysk historie: Foruden Fodbold-VM 2006 og 2010 og "Die Wende" også diverse nationalsange og et par "vintereventyr" (Heines og Biermanns) samt menneskelige dramaer under Det 3. Rige, især Brechts: „Die jüdische Frau“ og Heyes: „Vom Glück nur ein Schatten“ / "Schicksalsjahre" på ZDF 2011).	Diskussion af materialer omhandlende Heines "Wintermärchen".	Websider og videoer	Lærerstyret og elevcentreret smågrupperarbejde
	Diskussion af materialer omhandlende Biermanns "Wintermärchen".	Websider og videoklip	Lærerstyret og elevcentreret smågrupperarbejde
	Samarbejdsskrivning om telefonsamtalerne i starten af „Die jüdische Frau“.	Google.docs	Smågrupper (: arbejdsdeling)
	Diskussion af centrale scener fra "Schicksalsjahre" ud fra både film og roman.	Videoklip og stillbilleder fra filmen.	Mundtlig diskussion ud fra individuelle stikord.
Sammenfatning:			
<p>I hvert fald de sidstnævnte temaer kunne med elevernes daværende læsekompetencer kun vanskeligt levendegøres uden medier. Ursula Heye kommer med sin udvikling til at fremstå som et billede på overlevergenerationen, for eleverne især gennem videointerviewet med Maria Furtwängler. Dette underemne overtog dermed rollen som det, der binder resten sammen. Den lærerstyrede start på disse aktiviteter var nem at gennemføre, fordi det var et lille hold – men pga. en enorm niveauspredning på holdet blev den mundtlige træning organiseret som smågrupperarbejde, hvor to elever med særlige forudsætninger også overtog en lærerrolle.</p>			

1

- <http://www.tagesschau.de/multimedia/video/video554588.html>
- <http://www.tagesschau.de/inland/ostwest102.html>

Metode

Metode består, den teknologiske udvikling uagtet, i at koble udvalgt indhold med udvalgte arbejdsformer. Men arbejdsformer spiller nært sammen med teknologi!

Vi har valgt: Samspilsaktiverende arbejdsformer i kombination med IT – og med stadig fokus på de faglige mål. Derfor er flg. parametre i spil:

1. Handlinger = konkrete skridt

Et eksempel: Systematisk undervisning i interaktiv kommunikation, som Agnete Troensegaard og Lone Ambjørn gør opmærksomme på i "Den naturlige samtale" (<http://www.emu.dk/gym/fag/sp/didaktik/mundtlighed/naturlig-samtale.pdf>). Selv om dette evt. foregår helt uden IT, er det oplagt, at elever skal lære diverse diskurselementer, inden man slipper dem løs i et fremmedsproget chatforum.

Et andet eksempel kan ses i optakten til "Telefonseelsorge" (Quist & Marott: *Ein- und Reinfälle*, S.17 f. Tyskforlaget 2010). Det kan dreje sig om så mange skridt, at det begynder at minde om "programmeret undervisning", men med den forskel, at læreren skal foretage den endelige tilpasning til det aktuelle hold.

2. Relationer

Her går vi bevidst uden om den arbejdsform, der fulgte i kølvandet på IT: Projektarbejdsformen; den resulterede i megen skriftlighed og lidt kommunikation, derfor koblingen med mundtlige og samspilsaktiverende arbejdsformer, og vi har valgt: Cooperative Learning, Kollaborative Learning, Lernstationen.

3. Tid = Faser som introduktion, bearbejdning og efterbehandling

a. Introducerende = elevmobiliserende fase

Præsentation/introduktionsfasen: Forhåndsviden aktiveres:

IT giver mange flere muligheder for visualisering m.v., fx:

- i. Fokusering på emne: [Baggrundsbillede](#) (S. 27) eller gratisprogrammet wordle (<http://www.wordle.net/create>).
- ii. Mindmap til brainstorm om emne og ordforråd.
Anbefaling: www.mind42.com (Mind For Two), som er et gratisprogram.
- iii. Krydsord til indlæring af vigtige glosser.
Anbefaling: <http://www.eclipsecrossword.com/>, som er et gratisprogram.
- iv. Hurtigskrivning i Google.docs.
- v. En mere varieret lærerpræsentation, som taler til flere sanser og dermed når en bredere elevgruppe. Og her kan man måske med fordel adskille billed- og lydpræsentation!

b. Bearbejdningsfase med IT

- i. Måske bør man vise eleverne, hvordan man kan arbejde med en webside, før de går i gang, men også læseforberedelse. Dette er vigtigt, før eleverne slippes løs!
- ii. Læse mindre, lytte og se mere. Rettefase inden multimedie-produktion!
Igen: Måske skal man adskille billed- og lydproduktion?
- iii. Multimedieproduktion » lettere fastholdelse af resultater og lettere vidensdeling (*Didaktik 2.0*, s. 168). Somme tider sammensmeltning af bearbejdnings- og præsentationsfase (*Didaktik 2.0*, 167 n.).

c. Efterbehandling:

Meget bedre muligheder for at rekapitulere, repetere og efterprøve arbejdsgange.

Didaktik

Der laves måske nok projekter, hvor it-kundskaber anvendes på den ene eller anden måde, men få steder er it blevet en naturlig integreret del af hverdagsundervisningen. Dette skyldes utvivlsomt, at det har været vanskeligt at se, hvordan it kan inkorporeres i undervisningen på en meningsfuld måde, så det ikke bare bliver it for it'ens egen skyld. Samtidig med dette er det blevet stadig mere almindeligt, at eleverne selv medbringer bærbare computere i undervisningen, og som det er dokumenteret i flere artikler i *Gymnasieskolen*, medfører dette ofte betydelige disciplinære problemer, idet eleverne ofte bruger computerne på en for lærerne uhensigtsmæssig måde.

Kasper Lauest, Gymnasieskolen 09/2010

Didaktisk udgangssituation

Det står muligvis ikke (længere) helt så galt til, som Kasper Lauest her giver udtryk for. I "*Didaktik 2.0*" tydeliggøres det nødvendige i et paradigmeskifte med eksemplet "emnearbejde" – en klassisk undervisningsform gennem mange år, som i dag ville være en vits, fordi nutidens elever ville kunne copy-paste den ønskede rapport sammen på et øjeblik!

Og selv om nok ikke så mange af den type opgaver er i spil i dag, er spørgsmålet, om vi helt har sadlet om og set de nye muligheder, vi har fået. Den nye situation er jo IT-mæssigt:

- 1) Lærer: Projektor koblet på pc med netadgang
- 2) Elever: Bærbare computere med netadgang ved hånden

Spørgsmålene er så, om vi kun har lært at manøvrere anderledes i så grelle tilfælde som ovenstående eller har set den fulde konsekvens af den nye situation og udnytter de nye muligheder bedst muligt? Umiddelbart kunne man synes, at verden ligger åben for undervisning, men det er ikke sådan, det er gået, konstateres der i *Didaktik 2.0*:

Vi ser her et paradoks. Med internettet og web 2.0 åbnes der for viden af hidtil usete dimensioner. Der kan i princippet søges om svar på alt på nettet, og der er tilsyneladende uanede pædagogiske og didaktiske muligheder på netop dette grundlag. Men skolen svarer tilsyneladende på denne udfordring ved at lukke sig omkring en kernefaglighed, der er bestemt af de faglige mål. (Gynther 2010, s. 162)

Muligheder som følge af 1)

- Vi kan naturligvis bruge det til materialelager og kommunikation og meget andet, som vi allerede kender. Med de nye it-muligheder får lærerens introduktionsfase en anden vægt, som påpeget af Karsten Gynther [*Didaktik 2.0*, s. 171].
- Andre oplagte muligheder er fx en hjemmeside, en blog, timedagbog på IW.
- Mulighederne i lærernes introduktion udnyttes først helt med en optimeret brug af en lille facilitet, som mange kender, men endnu ikke har integreret helt i deres undervisning: [Skrup-op-effekten bogmærkesamling](#) (se s. 15).
- Vi kan etablere samspil med holdets elever i kraft af elevaktiverende arbejdsformer – og med andre hold, også internationalt – med yderligere teknologi (Fx Moodle; se s. 30).

Udfordring som følge af 2)

I dagligdagen ses ofte undervisningssituationer, hvor elevers bærbare pc bliver trukket op af tasken på samme måde som pennalhus og bøger tidligere. Dette rummer på den ene side store fristelser og er en udfordring for lærerne - og på den anden side giver denne nye situation med www et klik borte fra klassetavlen store chancer for undervisningen, som vi bør gribe. Den store udfordring ligger i at få koblet IT og fagdidaktik sammen på en sådan måde, at der skabes bedre faglige læringsresultater og at det bliver mere interessant for eleverne at lære.

De 6 forfattere til *Didaktik 2.0* foreslår flere tiltag:

- Vidensmål i form af "mellemkategorier" (i retning af opgaveløsning / taskbasering; s. 62).
- Åbne og anvendelsesorienterede opgaver (s. 62)
- Væk fra fakta-viden som vidensmål alene og hen imod anvendelsesorienterede, analytiske og perspektiverende faglige målsætninger (s. 61).
- Koblinger mellem elevfundne ressourcer og lærervalgte, didaktiserede læremidler (s. 65).
- Organisering af undervisningen i loops, hvor undervisningsaktiviteter og elevstyrede aktiviteter knyttes tæt sammen (s. 66).
- Faser med og faser uden netadgang (s. 66).
- Deltagelse i vidensudvekslende praksisformer (s. 67) – hvor det kan være fagligt relevant / berigende; fx virker blogs, wikier, Google.docs m.fl. umiddelbart som landvindinger for en række fag (s. 78).

Læreres didaktiske tilgange: 1.0 og 2.0

Karsten Gynther slår i *Didaktik 2.0* til lyd for at omtænke undervisning som resultat af den teknologiske udvikling. Han siger simpelthen, at vi har et betydeligt didaktisk efterslæb i forhold til teknologien.

Lærertilgang 1.0 Læreren som medie

Læreren medbringer ting fra nettet, som eleverne skal arbejde med.

- Det har vi sikkert alle prøvet – og været ret stolte af, da vi gjorde det første gang – for eget vedkommende midt i halvfemserne.
- Det bringer en aktualitet ind, som har været ukendt, og det er tidsbesparende, at læreren udvælger materialet.
- Hagen er, at eleverne ikke lærer at gøre det.
- En anden anke er, at det ikke nødvendigvis er lovligt bare at downloade materialer.

Lærertilgang 2.0 Remediering og præsentation

- Anbefaling i Gynther [*Didaktik 2.0*, s. 174]:
Der skal udvikles læremidler i form af hjemmesider og simulationer, der understøtter en eksperimenterende læringspraksis inden for fagenes faglige kerneområder.
- Det er det, der sker allerede, når man laver en læsetekst om til en film etc.
- Vores forløb er tænkt som nogle yderligere skridt på vej dertil.
- Lærere skal blive tydeligere omkring, hvad der kan accepteres på dette felt. Vi syntes fx, at vi under den virtuelle forberedelse til Berlinturen 2010 havde givet ret præcise instrukser om, hvordan eleverne skulle udvælge og anmelde et museum i Berlin. Alligevel gik det galt for nogle af eleverne i en af faserne. Det vender vi tilbage til s.11 (Berlin. Sammenfatning).

Lærertilgang 3.0 Læreren som deltager i undervisningen

Karsten Gynther giver et eksempel på deltagende undervisning i et forløb med nye medier, fx computerspil, hvor et virtuelt univers opbygges (s. 30). - Der er tale om et forløb i folkeskolen og det er ikke et sprogfag.

Inspireret af "Didaktik 2.0", men tilpasset tyskundervisning i gymnasiet, vil jeg operere med flg. prototyper for lærertilgange til undervisning:

- 0.0 Ignorere IT. I USA er der i disse år en "Web 0.0"-kampagne, som vil have alle computere ud af skolen.
- 1.0 Frontalundervisning med strøm på.
- 2.0 Lærerstyret, men elevcentreret (som i CL), men kombineret med IT-anvendelse. Hertil hører også de fleste udgaver af blended learning (e-learning, JiTTs m.fl.).
- 3.0 Deltagerstyret. For tyskundervisning i gymnasiet er det (for mig) p.t. svært at få øje på ret meget andet, end at læreren i kortere perioder kunne indgå i rollespil o.l., som også kunne være digitale.

Jeg er enig et langt stykke ad vejen og vil her prøve at vise principperne i en didaktik 2.0 og modifikationer heraf, idet jeg er overbevist om, at gymnasierne i løbet af det seneste årti stort set har forladt didaktik 1.0 – den, der passede til industrisamfundet. Jeg vil også slå til lyd for, at man ikke skal kaste en række velfungerende undervisningsprincipper bort, blot fordi vi har fået de sociale medier – men derimod bruge dem, når de giver en merværdi, og opdatere en række andre læringsaktiviteter ved at koble dem med elevaktiverende arbejdsformer. Jeg vil gerne opfordre kollegerne til at læse bogen, overveje og diskutere didaktiske tilgange og arbejde med at "blende" dem også med mere traditionelle undervisningsformer. Ud fra elementer i det konkrete undervisningsforløb, hvor vi vil se nærmere på:

Receptiv og produktiv udnyttelse af diverse tyske web-sider til:

1. Indlæring af ordforråd
2. Lytte- og lytte/se-forståelse
3. Læseforståelse
4. Mundtlig produktion
5. Skriftlig produktion
6. Interkulturel kommunikation

Lad os derfor se de to stiliserede tilgange (1.0 og 2.0) i aktion:

Case

1. **Start fx** (også i en 1.g) med [dette videoklip](http://www.faz.net/s/Rub4C4B7ADA00364799BFCBB7117A7BDC23/Doc~E63FDC10328944439B86113107D87CC2F~ATpl~Ecommon~SMed.html) [<http://www.faz.net/s/Rub4C4B7ADA00364799BFCBB7117A7BDC23/Doc~E63FDC10328944439B86113107D87CC2F~ATpl~Ecommon~SMed.html>]:

1.0 - tilgangen kunne – ikke mindst de tidsmæssige rammer taget i betragtning – være: Vise klippet 1-2 gange samt lade eleverne på klassen fortælle, hvad de har forstået.

0	Resultat af lærertilgang:	1.0
1	Receptiv og produktiv udnyttelse af tyske web-sider	(✓)
2	Indlæring af ordforråd	(✓)
3	Lytte- og lytte/se-forståelse	✓
4	Læseforståelse	÷
5	Mundtlig produktion	(✓)
6	Skriftlig produktion	÷
7	Interkulturel kommunikation	÷

Loop: En oplagt øvelse til mundtlig kommunikation: Spil det 2 gange og vælg: En for alle (Kagan & Stenlev: Cooperative Learning s. 86-87).	
Trin 1	Eleverne får numrene 1-4.
Trin 2	Spil klippet 2 gange – evt. med en minipause, hvor de hjælper hinanden med svære ord.
Trin 3	Eleverne diskuterer, hjælper hinanden og sikrer sig, at alle kender svaret.
Trin 4	Læreren siger et nummer. En elev med dette nummer bliver bedt om at svare for sit team. Elever fra andre teams med samme nummer kan supplere.

2. Dernæst en skriftlig opgave: *Aus der Traum*. Dermed kobles skriftlig dimension til det, man alligevel arbejder med - mere motiverende end løsrevne øvelser. Kommentarer:
- Kobling til lytteøvelser, som eleverne har med i bagagen og som ikke bør visne. (Dette gælder både 1.0 og 2.0-tilgangen)
 - Oplagt at lave transfer fra ap til tysk (sætningsled). Jeg prøvede dette i en 1g, hvor jeg også havde halvdelen af de sammenbragte børn i ap.
 - Derved benyttede jeg den også trykte kommentar på websiden.
 - Tydeligt resultat: Lyttestrategierne fra folkeskolen kan ikke stå alene. Under [tilbageleveringen](#) (ppt) er det derfor nødvendigt at spille denne del af klippet igen, evt. skrive det ud.

0	Resultat af lærertilgang – Case	1.0	2.0
1	Receptiv og produktiv udnyttelse af tyske web-sider	(√)	√
2	Indlæring af ordforråd	(√)	(√)
3	Lytte- og lytte/se-forståelse	√	√
4	Læseforståelse	÷	(√)
5	Mundtlig produktion	(√)	(√)
6	Skriftlig produktion	÷	√
7	Interkulturel kommunikation	÷	÷

Elevtilgang 2.0 - elevernes didaktiske tilgange

Som følge af, at skolen og lærerne ikke mere er eneforholdere af viden og læremidler – Gynther m.fl. taler om en **læremiddelkultur 2.0** (S. 52) -, konstaterer de 6 forfattere af "Didaktik 2.0" på baggrund af omfattende studier i folkeskolen, at også eleverne er blevet en slags "didaktiske designere":

Vores undersøgelse af skolens læremiddelkulturer i dag viser [...] at også eleverne er blevet didaktiske designere. [...] tydeligt at se, at eleverne i skolen i videnssamfundet tager en lang række beslutninger om valg af mål og indhold. (Didaktik 2.0, s. 51).

Loops (sekvenser)

En klar anbefaling fra bl.a. Didaktik 2.0 er at organisere undervisningen i loops, hvor undervisningsaktiviteter og elevstyrede aktiviteter knyttes tæt sammen (Didaktik 2.0, s. 66), og hvor træningen af forskellige kompetencer bygges oven på hinanden i sekvenser. Dette har en lang tradition inden for tyskundervisning, fx er "*Fremdsprache Deutsch*", nr. 24, 2001 med titlen "Kombinierte Fertigkeiten" i høj grad en dokumentation af en allerede etableret praksis.

[S4: Eksempler på loops](#)

Ønskværdige rammer

Middelfart Gymnasium & Hf er sikkert ikke ene om følgende IT-miljø, som vi efterhånden har haft et par år: De tekniske faciliteter har udviklet sig markant, således at vi nu har trådløst net overalt. Datalokalerne er nedlagt og som supplement til elevernes egne medbragte bærbare pc'er har skolen rullebogne med bærbare pc'er, der kan reserveres og medbringes i klasselokalerne. Alle undervisningslokaler er udstyret med projektorer, som er koblet på dockingstationen til lærernes bærbare pc'er og derved giver adgang til at vise www-sider direkte på klassens tavle, ligesom altså eleverne har netadgang. Den helt store gevinst ved, at læreren medbringer egen pc, er at **de ting, som fungerer hjemme, også fungerer på skolen** (ikke en manglende plug-in etc.). IT i undervisningen byder dermed både på nye udfordringer og muligheder:

- Både ekstra muligheder for præsentation og gennemgang af stof og ekstra muligheder for at lade eleverne være på banen, på godt og ondt.
- Lærerens monopol på adgang til læremidler er brudt. Det vender vi tilbage til, men for udførlig omtale henvises til Karsten Gynther: Didaktik 2.0. Læremiddel.dk

Yderligere kunne vi ønske os mere plads i klasseværelserne og en mere fleksibel bordopstilling. Personligt kunne jeg ønske mig, at alle elever automatisk blev oprettet med en [Google.docs konto](#). Men det er der jo netop en række skoler, som har gjort i skoleåret 2010-11. Så jeg forventer spændt at høre om erfaringer med dette.

”Skrupop”-effekter for underviseren

Hermed mener vi ikke kun brugen af diverse apps (som vi måske snart er ved at blive oversvømmet af), men i lige så høj grad samspillet mellem teknologier og bestemte, elvaktiverende udnyttelser af dem, herunder nyere arbejdsformer (socialformer) og nogle anderledes, mindre kendte praksisser omkring allerede kendt teknologi.

Projektor + www i klasserummet	
Hvorfor?	Dette forklares i problemformuleringen s. 1 .
Situationer	Karsten Gynther peger i <i>Didaktik 2.0</i> på, at lærerens brug af (ny) teknologi er koncentreret om præsentation af og introduktion til emner samt opsamling. Dette gælder ret generelt for de fag og klasser, som undersøgelserne baseres på. For mig som tysklærer gælder det også, at jeg normalt tænker sådan og til midterfasen mest planlægger elevernes arbejde med sprog og emner. Først i de sidste par år har jeg også medtænkt ny teknologi i et større omfang i denne fase. Denne del præsenteres i afsnittet Hjælp til klassens arbejde .
Hvordan?	I de fleste af mine tysktimer er der efter min bedste overbevisning ikke den store forskel på at have en interaktiv tavle til rådighed eller ”bare” en projektor samt pc med internetopkobling. Umiddelbart kommer jeg heller ikke til et andet resultat ved at læse Bauers udmærkede bog ”Læringspotentialer i den interaktive tavle” ² . Men det skal evt. være et indsatsområde for det kommende skoleår.
Eksempler	Lebendiges Museum Online (LEMO): http://www.dhm.de/lemo/ Sprogtest for indvandrere: http://www.goethe.de/lhr/pro/daz/dfz/dtz_pruefungshandbuch.pdf

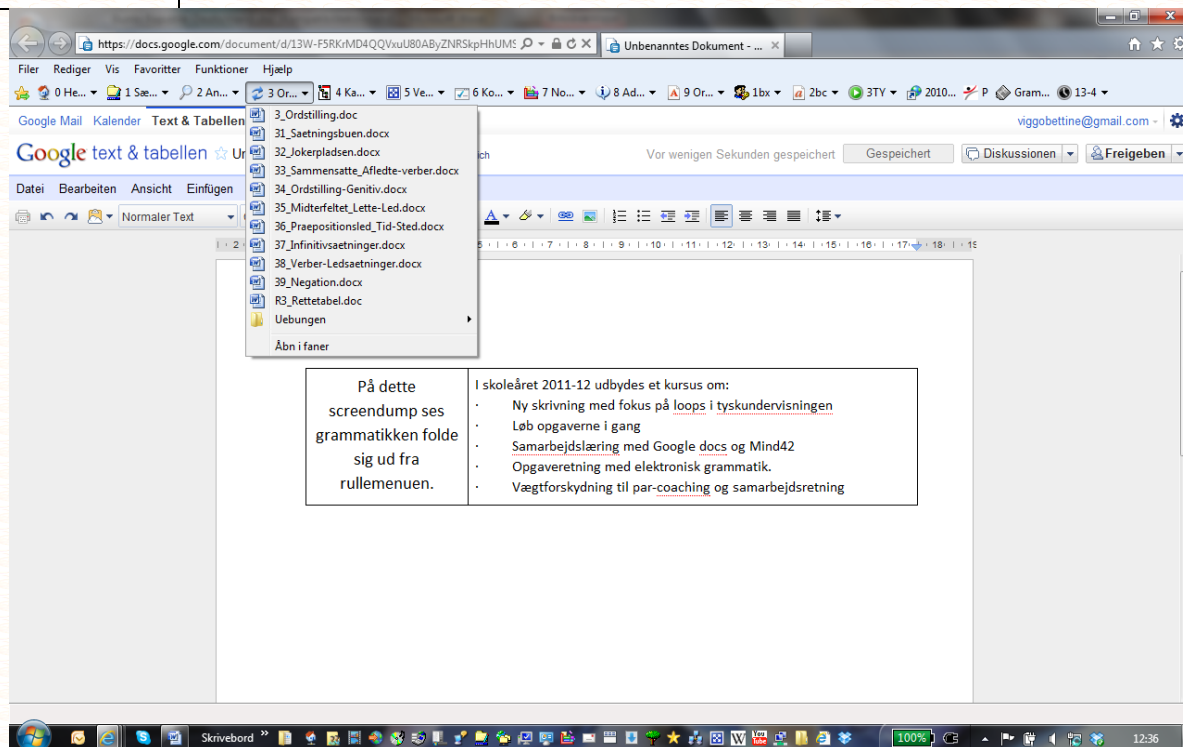
² Fra forlaget Dafolo. Jeg har læst 1. udgave fra 2006, men der er kommet en ny udgave i 2010, som måske kan ændre på denne grundopfattelse. Og kan man fx få sine elever til at snakke tysk, mens de tegner eller på anden vis arbejder ved tavlen, ser det jo muligvis anderledes ud.

Skrivebordsbaggrund som Sprech Anlass	
Hvorfor?	Med de rammer om undervisningen, vi har på Middelfart Gymnasium & Hf (s.13), er det oplagt at bruge baggrundsbilledet på lærerens "skrivebord" som igangsætter for timen: Billeder bruges som Sprech Anlass, ice-breaker eller til at genoptage tråden fra sidst. Hensigten er altså at åbne det dialogiske klasserum. Hvis hensigten derimod var billedanalyse, burde man overveje at få billedet op på det interaktive whiteboard i stedet. Det har jeg flere gange gjort med filmklip, fx byder både "Die Blechtrommel" og "Schicksalsjahre" på fantastiske situationer, både til filmanalyse og diskussion af de dilemmaer, man som menneske kan blive sat i (sidstnævnte har jeg især brugt i arbejdet med "Schicksalsjahre"). Der er selvsagt tale om to helt forskellige brug af billedmediet (Sprech Anlass eller analyse) – men i begge tilfælde kommer man eleverne i møde ved at spille bold på deres banehalvdel. R1: Skrivebordsbaggrund.
Situationer	Det kan fx være en illustration til noget fra den foregående time, eksempelvis fodboldfans med de tyske farver malet i ansigtet, eller en måbende tysk fodboldfan efter finalenederlaget til Spanien. Det kan være alt fra et billede fra holdets Berlinter, en grafik, en statistik over indvandrergrupper, en mindmap, en wordle, et stillbillede fra en film, en situation fra fodstien til Santiago de Compostella - eller et diagram over skolesystemet i Tyskland (sidstnævnte to brugt i andre undervisningsforløb).
Hvordan?	Kontrolpanel \ Udseende og personlige indstillinger \ Personlige indstillinger \ Skrivebordsbaggrund

Ein Klick, alles im Blick	
Hvorfor?	Med en systematiseret samling af bogmærker har man med et enkelt klik adgang til en række udvalgte websites, både til lærerstyrede faser og til elevers selvstændige arbejde. Måske kan hvert hold også opbygge sin egen lille produktion, sit eget mini-univers, så mange ting, vi laver i det daglige, bliver synlige, håndgribelige og håndterbare på en ny måde. Så bliver alle medskabere og forløbsdesignere - noget helt andet end drøvtyggere! Det var vigtigt for mig at få denne facilitet som en rullemenu i toppen, som det kendes fra websider – og at få en funktion, som er nem at dele og nem at arbejde. Valget faldt på "Foretrukne" i Internet Explorer. Det er ikke den mest fancy browser, men den har de nævnte kvaliteter samt muligheden for at lade links pege ikke kun ud på nettet, men også ned i den lokale dokumentsamling.
Situationer	Man kan have en til hvert topmenu til hvert hold, med tekster, sprog osv. Læreren kan dele den med elever, fx museer i Berlin, Berlins historie, Bezirke osv. Og det generer ikke eleverne, for næsten alle bruger andre browsere, fx Chrome! Dette er virkelig praktisk i en undervisningssituation: Læreren kan slippe grebet og føre en mere dialogisk undervisning, fordi han kan finde mange svar på et øjeblik. Og det er især praktisk, hvis læreren som jeg har et bjerg af dokumenter, som man ikke hurtigt kan lave en entydig søgning på. Den version, som nemt kan deles med kolleger og elever, udnytter naturligvis ikke sidstnævnte facilitet.

Hvordan?	Jeg har valgt Internet Explorer pga. topmenu, den nemme redigering / omgruppering (online og offline) samt eksport. Hvad enten man nu bruger favoritter (eller lignende) eller blot manuelt klargør links til timen, kan man udnytte et hav af veltilrettelagte webressourcer.
Eksempler	<ul style="list-style-type: none"> • Til emnet "Stationen deutscher Geschichte" var det oplagt at anvende flg. side: http://www.goethe.de/lhr/prj/kal/deindex.htm. • Har man en velmotiveret gruppe, kan det blot være en lille krølle på undervisningen, fx http://www.goethe.de/lhr/prj/kal/50e/au2/deindex.htm, hvor eleverne selv kan tjekke deres viden om 50'erne. • Er der også elever, som straks slår over i facebook o.l., kan man fx lade eleverne holde et foredrag om et årti eller lade dem parvist få et underemne fra es bestemt årti. Men: <i>Variation muss sein!</i> Det kunne jo også være eleverne, der brugte webressourcerne til at lave en quiz til kammeraterne – det behøver jo ikke at være interaktivt, for der kommer meget mere mundtlighed ud af at gøre det på klassen eller i grupper. • Schicksalsjahr 1989: Mange af de mere officielle sider om dette emne er måske velkendte for eleverne. Et godt gammelt trick er jo så den personlige beretning³, og hertil er der et sandt overflødighedshorn samlet her: http://www.goethe.de/ges/pok/dos/dos/mau/wel/deindex.htm

<h3>Ein Klick, Grammatik im Blick</h3>	
Hvorfor?	Eleverne bruger onlineordbøger i en håndvending, endnu nemmere er det at bruge en online-grammatik, som fremkommer i en rullemenu.
Situationer	Praktisk at kunne kalde en grammatisk oversigt eller online-øvelser frem på et øjeblik, og oplagt ved tilbagelevering af opgaver samt ved par-coaching o.l.

³ Det er meget nemmere at gå fra fiktion til fakta end modsat! – og til ZDF-filmen "Schicksalsjahre" findes der endda et meget fint dokumentationsmateriale: <http://www.zdf.de/ZDFmediathek/beitrag/video/1253808/Schicksalsjahre.-Die-Dokumentation.#/beitrag/video/1253808/Schicksalsjahre.-Die-Dokumentation>.

Sproglig analyse - teksteditoren

<p>Ekstra muligheder i brug af tekstbehandling, bl.a.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Farve- eller skyggemarkere ordklasser eller hovedsætninger eller ..., • Lære eleverne at sætte parenteser » overskue sætninger • Tekstbehandling (Word etc.), fx til glosearbejde vha. tabeller! » nem gloseopsamling i timer / repetition • Farvelægge nominalsyntagmer og ”pakke dem ud.” <p>S1: Lesetexte - Lesehilfe für Sachtexte</p>	<p>Glosetabel til ”Mailied”, fx:</p> <table border="1" style="width: 100%; height: 20px;"> <tr><td></td><td></td></tr> </table> <p>Tildæk spalten med danske gloser for fokus på receptivt ordforråd</p> <p>Glosetabel til ”Inventur”, fx:</p> <table border="1" style="width: 100%; height: 20px;"> <tr><td></td><td></td></tr> </table> <p>Tildæk spalten med tyske gloser for fokus på aktivt ordforråd</p>				
<p>Man kan i et snuptag indsætte ordfelter eller fx gloser med tilhørende træning af faste vendinger o.l. – Dette er meget nemt at demonstrere, men omstændeligt at forklare på skrift. Så det bliver ikke her!</p>					

Hjælp til læseforståelse	
Hvorfor?	Læsning = afkodning x forståelse + motivation.
Situationer	<p>Eleverne har i folkeskolen typisk kun læst tekster, som følger en lærebogs progression mht. ordforråd og grammatiske strukturer. Derfor skal de i gymnasiet have hjælp til at læse autentiske tekster. Her er det oplagt at udnytte de mange ekstra muligheder, der ligger i at bearbejde digitale tekster, bl.a.: farvelægning, mindmaps, elektroniske arbejdsblade og links.</p> <p>Læsestrategier bringes i spil i en progression, som afstemmes med forskellige teksttyper på den ene side og forskellige tekniske muligheder ved skærmen på den anden side. Vi tænker os at arbejde med forskellige læsestrategier i en progression, som afstemmes med forskellige teksttyper på den ene side og bl.a. de nævnte tekniske muligheder ved skærmen på den anden side. Oplagte anvendelser: Ordstilling, ordklasser, objekter, genitiv, kasus ved relativpronomen!</p>
Hvordan?	Der mangler mig bekendt endnu et udviklingsarbejde om mediekompetence (: læseforståelse på websider) i tysk som fremmedsprog.
Eksempler	Oversigt over læsestrategier: http://www.goethe.de/z/jetzt/pu1.htm
www	<p>Læseforståelse skal i dag også tænkes i relation til websider m.m.</p> <p>Tilstedeværelsen af masser af kvalitetssider, som det gælder om at udnytte, hjælpe eleverne i at sortere, samt sætte dem i stand til at bruge dem uden fx <i>Google Translate</i>. Når elever griber til dette, er det måske ikke altid kun af dovenskab, men også af nød? - Sådan noget falder også ind under "anvendelsesorientering". Derfor: Viden om websiders opbygning samt læsestrategier i relation til dette. Specielt ordforråd, speciel syntaks m.m. » fokus på receptiv grammatik. Øvelser, hvor elever anmelder hjemmesider/laver en karakteristik af websider. Den produktive tilgang sker i arbejdet med fx gruppepræsentationer: Roller: = præsentere med indlejret oplæsning; lytte og spørge; være moderator eller coach.</p>

Indlæring af ordforråd	
Hvorfor?	"Alle" ved, at mangler i ordforråd er den største hindring for kommunikation.
Situationer	<p>For nogle få år siden sov danske tysklærere i timen: Firmaet ifinger.com udbød en suveræn ordopslagsfunktion som stadig kan ses demonstreret på demosiden: http://www.ifinger.com/support/see_it. Undertegnede burde have slået på stortromme for det, men gjorde desværre kun opmærksom på det i en delrapport, som blev udformet som led i et forsøg under daværende Fyns Amt.</p> <p>Forskeren var ikke sprogmand og havde et andet ærinde – og så få blev opmærksomme på mulighederne, at dansk slet ikke mere understøttes af firmaet. Man kan overveje at købe sig en norsk-tysk/tysk-norsk licens i stedet – eller måske kombinationen tysk-engelsk!?</p>
Hvordan?	Men ærgerligt. Endnu en lovende mulighed, som blev kørt over af gymnasieformens fremskyndelse – vi fik andre dagsordener!
Eksempler	<p>I øjeblikket forsømmer vist mange tysklærere at give et ordentligt ordbogskursus? Det virker jo så nemt for eleverne at slå op, også på den mere besværlige måde, det må foregå på uden ifinger.</p> <p>Mulighederne er dog langt fra udtømt. Men man kan anskaffe deciderede ordtræningsprogrammer – eller blot udnytte eksisterende funktionaliteter fuldt ud. Man kan fx, som det vil være alle bekendt, søge i digitale tekster! Det er altså nemt at lære eleverne at søge målrettet på diverse nøgleord – og i første omgang studere de sætninger, de optræder i. Så er man allerede godt på vej mod et mindmap, som optegner forhåndsforventninger til teksten.</p> <p>Der er i dag også mulighed for selv at lægge gloser, realkommentarer m.m. ind som anoterede hyperlinks i almindelige teksteditorer, når det skønnes, at eleverne har behov for en anden type hjælp end den, som ordbøger giver. Og man kan, som nævnt ovenfor, i et snuptag indsætte ordfelder eller fx gloser med tilhørende træning af faste vendinger o.l. – Dette er meget nemt at demonstrere, men omstændeligt at forklare på skrift. Så det bliver ikke her! Der er i det hele taget masser af uopdyrket land på det leksikalske område, som forhåbentlig kan komme til at indgå i kommende kurser.</p>

Visuel fortolkning	
Hvorfor?	Noget af det, vi gerne vil formidle, er ikke kun bundet til ord, og fx kan mange tekster, også kernetekster, i dag langt nemmere formidles, hvis man også åbner for andre kanaler end rent tekstbundne, fx gennem visualisering.
Eksempler	<ul style="list-style-type: none"> • Goethe: Die Leiden des jungen Werthers http://www.die-leiden-des-jungen-werther.de/ • Celan: Todesfuge http://www.celan-projekt.de/ • Bachmann: Reklame http://www.youtube.com/watch?v=uWOP_Y4bE0U&NR=1 • Aktører og "patienter": Nordstrøm: Nat i Berlin. http://www.youtube.com/watch?v=JaUEfzcWkzq
<p>Dette er blot eksempler.</p> <p>Der er ikke blot flere, men også oplagte muligheder for selv at producere flere!</p>	

Analyseværktøjet Yomunda

Suchmaschine und Online-Analysewerkzeug für Lesetexte Deutsch als Fremdsprache. Von Prof. Willi Lange (Waseda University, Yokohama)

Aktuelle Lesetexte sind das Salz in der Suppe des DaF-Unterrichts. Doch thematisch interessante Texte zu finden, die dem Sprachniveau der Deutschlernenden angemessen sind, war bisher eine zufallsgesteuerte, sehr mühsame Arbeit.

Mit *Yomunda* ist das jetzt anders geworden: Schlagwort eingeben, Lernerniveau eingeben und schon hat man eine Linkliste mit Texten, die nach der sprachlichen Schwierigkeit geordnet sind.

Hinter *Yomunda* steckt ein ausgeklügeltes Verfahren, das sich Wissenschaftler in Zürich und Tokyo ausgedacht haben. Täglich werden bestimmte Zeitungen und Zeitschriften im Internet nach neuen Texten durchsucht. Neue Texte werden automatisch nach Grammatik und Wortschatz vor dem Hintergrund des Europäischen Referenzrahmens für Deutsch analysiert und diese Ergebnisse werden in einer Datenbank gespeichert.

Als Nutzer bekommt man über Links sofort Zugriff auf die Texte zum eingegebenen Schlagwort. Dazu kommen zusammenfassende Informationen im Ampelsystem: Textschwierigkeit insgesamt, Wortschatzabdeckung und grammatische Schwierigkeit. Außerdem gibt es für die einzelnen Texte aufschlussreiche linguistische Detailanalysen zum verwendeten Vokabular und den eingesetzten grammatischen Mitteln.

Unserer Meinung nach bringt *Yomunda* besonders wertvolle Ergebnisse im B1/B2 Bereich. Darüber hinaus findet man wirklich leichte Texte für A2, wenn auf die Eingabe eines Schlagwortes verzichtet wird. *Yomunda* erleichtert nicht nur die Arbeit von Deutschlehrern. Die Suchmaschine ist auch ein sehr hilfreiches Instrument für motivierte Deutschlerner, die mehr aktuelle Texte auf Deutsch lesen wollen: <http://www.yomunda.com/>

”Skru_op”-effekter til klassens arbejde

Samarbejdsstrukturer

Dette kan naturligvis ikke være udtømmende, og mange andre steder er der sikkert arbejdet på lignende måder, men her nogle eksempler:

- Sprachlernstationen (Tysklærere på Middelfart Gymnasium har samarbejdet om at lave nogle selvinstruerende sprogstationer, som kan bruges til differentiering og ved tilbagelevering af opgaver).
- Kollaborative Learning: Fx glose- og kompositionsopgaven i *Die Ladendiebin; Ein- und Reinfälle*. Tyskforlaget 2010.
- CL (Parcoaching; også eksempler hos Stenlev & Kagan samt i Quist & Marott)
- Samarbejds læring: Middelfart Gymnasium har sammen med IBC Lillebælt og et forskerhold fået bevilget et FoU-konsortium, som indtil 2012 er i gang med at opgradere strukturer og indhold fra Cooperative Learning, så de passer bedre til ungdomsuddannelserne.

Brug skriftlig dimension til at kvalificere det mundtlige arbejde

Der ligger mange spændende udtryksmuligheder i nye miksformer af skriftlig og mundtlig sprogproduktion, fx er kollaborativ mindmapping og skrivning blevet utrolig nemt, se fx:

[R3: Mindmapping med Map 42](#) [R4 Samarbejde via Google.docs](#)

En anden oplagt aktivitet er fortsættelseshistorier – enten i klasse eller i et samarbejde, også internationalt. På platformen www.pasch-net.de er der nogle meget fine eksempler på dette.

Der er masser af inspiration at hente til ”ny skriftlighed” mange steder, blandt andet her: <http://www.emu.dk/gym/tvaers/studiekp/laerere/undervis/vuc-fyn.html>

Løb afleveringer i gang	
Hvorfor?	Skru op for både kommunikationen og kvaliteten af de skriftlige opgaver ved at løbe dem i gang i timerne – som mundtlige aktivitet, hvor klassen fx arbejder med Mind maps. Der findes gode gratisprogrammer til både individuel brug og til fælles ideudvikling.
Situationer	Fx før- under- og efteraktiviteter, teamerklæring og læselog. Alt sammen aktiviteter, som kan blive til kommunikationskæder med både skriftlige og mundtlige sekvenser - og som man kan vælge at udvide til en skriftlig opgave.
Hvordan?	Det kan altså både foregå i skitser, som flere elever skriver i fællesskab og individuelt. Begge dele kan gøres fælles vha. projektor eller et IW.
Eksempler	Et eksempel på tænkeskrivning: Til Rudolf Otto Wiemers <i>”Partizip perfekt”</i> er det oplagt at træne perfektum sammen med beskrivelse af afsluttede forløb ved at bruge en præfabrikeret lyrisk form (: <i>”Nachwuchspoeten”</i>). Der er også masser af ideer til det i Stenlev/Kagan: Cooperative Learning, og eksempler til gymnasial tyskundervisning kan bl.a. findes i <i>”Ein- und Reinfälle”</i> fra Tyskforlaget.
	I skoleåret 2011-12 udbydes et kursus om: <ul style="list-style-type: none"> • Ny skrivning med fokus på loops i tyskundervisningen • Løb opgaverne i gang • Samarbejds læring med Google docs og Mind42 • Opgaveretning med elektronisk grammatik • Vægtforskydning til Par-coaching og samarbejdsretning

Efterbearbejdning af bundne og frie opgaver	
Bundne Opgaver (fx oversættelser):	En powerpoint, hvor opgavesætningerne bliver gennemgået – og som indeholder 4-5 ekstra sætninger (dansk » tysk) til hvert af de grammatiske emner, du vil have trænet og som måske repeterer ordforråd fra det aktuelle emne eller smugler lidt Landeskunde ind. Giv ekstrasætningerne til de elever, der har klarret sig markant anderledes end til daglig - eller brug dem blot til automatisering af fokuspunktet.
Frie opgaver	<ul style="list-style-type: none"> • "Kvikvask": Links og farver som rettehjælp ved skriftlige afleveringer. • Giv en pæn del af karakteren for genskrivning og mundtlig aktivitet under efterbehandlingen.
Se hertil kursushenvisningen ovenfor eller nedenfor!	

Samarbejdsretning (Par-coaching)

Læreren bundter sproglige emner fra en større aflevering (fx en terminsprøve), og doserer en portion til hver gang. Eleverne får herved en løsning på "Was wir hätten sagen wollen".

Det videre forløb afhænger af, hvor stor spredning der er i elevernes niveau: Der foreslås én model til rimeligt homogene grupper og en anden, hvis spredningen er større.

Eleverne udvikler sig fra at være usikre i emnet til at være "eksperter" – sådan gik det fx for 3.g-eleven, der her er gået til tavlen i det emne, hun havde haft svært ved helt siden gymnasiestarten!

Læreren kan således delvist friholde sig til elevsamtaler eller specialhjælp til enkeltelever.

	<p>I skoleåret 2011-12 udbydes et kursus om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ny skrivning med fokus på loops i tyskundervisningen • Løb opgaverne i gang • Samarbejdsretning med Google docs og Mind42 • Opgaveretning med elektronisk grammatik. <p style="text-align: center;">Vægtforskydning til par-coaching og samarbejdsretning</p>
---	---

Interkulturel kommunikation

Face-to-face situationer er svære, ikke mindst på et fremmedsprog og i en international kontekst, men en fast struktur kan gøre det overkommeligt.

Med netadgang i klasserummet bliver det for alvor realistisk at gennemføre virtuelt samarbejde med elever/kursister/studerende i udlandet. Hertil findes en række gratis-platforme til undervisningsbrug, som nok ikke bruges så meget, fordi internationalt samarbejde blev neddroppet i kølvandet på Reform 2005. Brug af sådanne platforme (fx gratisprogrammet Moodle) tillader både synkron og asynkron kommunikation, men forudsætter en efteruddannelsesindsats på lærersiden.

Internationalt samarbejde er med de nye læreplaner i folkeskolen tyskundervisning gået fra et *darf* til et *muss*: <http://www.emu.dk/gsk/fag/tys/uvforloeb/international.html>

Besøg i en tysk gymnasieklasse

- Planlagt var: Gadeinterviews om emnet „20 Jahre deutsche Einheit“.
- Interviewtræning omfattede
 - Standardvendinger ved vores tyske praktikant
 - Forslag til, hvor man finder "ofre"
 - Uddrag af romaner m.v. samt sagprosattekster, som kunne belyse emnet
 - Oversigt over *20 Jahre Einheit*
 - Træning hjemmefra
- Kort inden afrejse blev vi kontaktet af et gymnasium i Potsdam, som inviterede os.
- Jeg skrev jeg så en sekvens af [CL-strukturer](#), som eleverne fik og øvede i toget.
- Og så kan det nok være, at der blev [skruet op for kommunikationen: 60 elever i et \(stort\) rum!](#)

Virtuelt samarbejde

En reel modtager af opgaver er en rigtig god gave til eleverne. Det giver dem et bredere udsyn at skrive sammen med jævnaldrende. Egnede værktøjer findes, værre er det med at finde pålidelige partnere!

Problemer, som skal løses

- Finde pålidelige samarbejdspartnere
- Enes om et projekt, en periode, en kadence og få overblik over respektive ferier
- Vælge platform i samarbejde med partnerne

Moodle: e-learning og samarbejdsplatform

Moodle er en open source- læringsplatform i stil med "Fronter" eller "Blackboard" – og med nærmest uanede pædagogiske muligheder, der løbende udvikles. Et hav af medier afvikles problemløst. En fin lille finesse i Moodle: Læreren bestemmer, hvornår aktiviteter synliggøres.

[R7: Goethe-Moodle](#)

Bunte Klasse Dänemark - udnyt diversiteten

Spredningen i elevernes forudsætninger, viden og kunnen er vokset dramatisk gennem de seneste år. Et forhold, som man ikke kan sidde overhørig, er de fleste vist enige om. Det nemmeste er at begræde og evt. resignere, men særlig konstruktivt er det jo ikke.

En anden mulighed er at prøve at se muligheder i diversiteten: Hvis vi alle var ens, havde vi jo ikke noget at sige hinanden! Helt overordnet betyder brugen af nye teknologier ofte, at andre elevtyper kan bidrage værdifuldt på andre måder end de rent boglige. Også på anden vis KAN diversitet være et plus. Eksempler fra virkelighedens verden, skoleåret 2010-11:

1. Højniveauholdene på Middelfart Gymnasium har fået lov at tage på en sprogrejse til Berlin, men da vi nærmer os, er der alligevel 3 elever, som af forskellige grunde ikke kan rejse med. Surt show!?! – Ja, på en måde, for det betyder jo ekstraarbejde. Men det giver også chancen for at lægge en ny dimension ind: Hjemmegruppen skal agere selvstuderende for det antal timer, der afløses med rejsen. De skal derfor forberede fremlæggelse af tekster, der supplerer det, som rejsegruppen arbejder med undervejs. Det drejer sig dels om tekster, som lægger op til emner i de interviews, rejsegruppen skal gennemføre (: 20 Jahre deutsche Einheit), dels tekster, som uddyber forståelsen for ting, rejsegruppen oplevede. Og omvendt skal rejsegruppen naturligvis fortælle om tingene samt vise og kommentere deres videoer. [S5: Berlinrejse](#)
2. Går diversiteten mest på bestemte færdigheder, fx grammatisk viden, kan man ret nemt niveaudele denne del af undervisningen. Fint nok!
3. Men i dagligdagen er det ofte mere kompliceret. I en anden klasse er diversiteten også mht. andre ting så stor, at hele undervisningen i perioder må niveaudeles. Hver halvdel bliver yderligere inddelt i 3 faste grupper, som indbyrdes er rimeligt homogene. Lader man nu de to halvdele skiftes til at være først inde, bliver det ekstra kompliceret. Det fungerer bedst, hvis man lader den bedste halvdel start inde hver gang – forklaringen er ikke svær!

A = Udehold først			2009	B = Udehold sidst		
1-1	1-2	1-3	Gr. 1-2	2-1	2-2	2-3
3-1	3-2	3-3	Gr. 3-4	4-1	4-2	4-3
5-1	5-2	5-3	Gr. 5-6	6-1	6-2	6-3
A = Udehold først			2009	B = Udehold sidst		
Hjemmearbejde:						
<ul style="list-style-type: none"> • Læse grammatik, som sætter jer i stand til at løse sprogopgaver, mens I er udehold. • En 1. gennemlæsning af teksten med ordbogsopslag (de vigtigste). 						
Opgaver som udehold:				Opgaver som indehold:		
<ul style="list-style-type: none"> • Løs sprogopgaver, som sigter på, at I skal kunne opnå "bestået" som årskaraktar/ved eksamen. • Del ordbogsopslagene. • Identificer vigtige steder i teksten. 				I fællesskab og i samarbejde med læreren at opbygge fortolkninger af tekster og føre samtaler om tilhørende emner. Se nedenstående forklaring på, hvad der gerne skal komme ud af det.		
Opgaver som indehold:				Opgaver som udehold:		
I fællesskab og i samarbejde med læreren at opbygge fortolkninger af tekster og føre samtaler om tilhørende emner. Se nedenstående forklaring på, hvad der gerne skal komme ud af det.				<ul style="list-style-type: none"> • Løs sprogopgaver, som sigter på, at I tilegner jer / fæstner ordforråd og sætningsmønstre fra teksten. • Opsummer resultater af tekstarbejdet. 		
Fælles: Rapport om dagens arbejde: De sidste 10 minutter						

Bunte Republik Deutschland – ein neues Selbstverständnis?

Martin Wagenschein efterlyser eksemplariske forløb. *Bunte Republik Deutschland* lyder ikke nødvendigvis som sådan et. *Sommer- und Wintermärchen* måske endnu mindre, så måske er det først underoverskriften *Das neue Selbstverständnis der Deutschen*, som sender det klare signal. Titlens første del er en ramme om forskellige underemner, nogle af dem antydes i titlens anden del.

Ved afslutningen af forløbet er det tydeligt, at forløbet tager udgangspunkt i helt centrale faglige emner som

- Samfundsforhold
- Historie m.m.
- Tyskernes selvforståelse
- Vores billeder af dem

Og ordspillet bunt / Bund åbner ikke kun for et kig på Tysklands politiske opbygning, men også – og ikke mindre vigtigt – for at betragte vor sydlige nabo med friske øjne og dermed forhåbentlig se den store diversitet (historisk, regionalt, etnisk m.v.) som en interesserisikabende faktor. Det er faktisk overtydeligt, at det officielle Tyskland bekender sig til diversitet: Se bare, hvordan **nøgleordene** står på række!

Einbürgerungsurkunde:

"Unser Land lebt von der **Vielfalt** seiner Menschen. Ihr Engagement und Ihre Bereitschaft, sich aktiv in die Gesellschaft einzubringen, entscheiden mit über die Zukunft unserer **gemeinsamen** Heimat."

[<http://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Bundesregierung/BeauftragteFuerIntegration/Einbuengerung/einbuengerung.html>]

Unsere Vision

„Das Goethe-Institut trägt als Kulturinstitut der Bundesrepublik Deutschland das **vielfältige** Bild Deutschlands in die Welt. Es eröffnet den Zugang zur deutschen Sprache, Kultur und Gesellschaft und fördert die **internationale kulturelle Zusammenarbeit**."

Wir, die Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter in aller Welt, stehen für ein **offenes** Deutschland. **Über kulturelle und politische Grenzen hinweg** bauen wir **Brücken**. Durch unsere Arbeit entsteht Neues und Außergewöhnliches, weil Menschen offen **miteinander** reden und phantasievoll **zusammen** arbeiten. Wir entwickeln die Fähigkeit, Eigen- und Fremdbilder zu hinterfragen und konstruktiv **mit kultureller Vielfalt** umzugehen." [Goethe-Institut Boston]

Også værd at nævne er vel de mange venskabsforeninger mellem tyskere og migranter, og seværdigt er i hvert fald initiativet: Aktion Vielfalt, Sachsen: Lebendigkeit und Vielfalt:

<http://www.vielfalter.info/index.php?whl=14000000&lg=de>

Summa summarum

Forløbets emne er så eksemplarisk, at vi slet ikke kan løfte opgaven! Og virkeligheden ser somme tider anderledes ud, end man kunne ønske sig. Det var derfor med største ydmyghed, at jeg alligevel vovede mig om bord ... Men det skal naturligvis ikke afholde nogen fra at forsøge. Den naturlige progression tilsiger, at delemnet *Berlin*, som samler alle trådene, skulle komme sidst – men af praktiske årsager måtte det ligge tidligt – endda så tidligt, at det kom til at snuble over et andet delforløb: *20 Jahre deutsche Einheit!*

Planlægningen omfattede et miks af Web 1.0 og 2.0-tilgange til flere emner:

- Sommer- und Wintermärchen
- Schicksalsjahre (omdrejningspunkt i ZDF-filmen af samme navn fra 2011)
- 20 Jahre deutsche Einheit (ein Herbstmärchen!?)
- Berlin:
 - Virtuel rejseforberedelse
 - Læseteknikker
 - Interviewtræning
 - Elevproducerede podcasts og film – med dogmeregler og brug af Photostory 3

Begivenheder i Tyskland i skoleåret 2010-11 har givet forløbet en aktualitet, som jeg ikke kunne forudse ved planlægningen – og ikke helt har kunnet indarbejde. Det gælder bl.a. Sarrazin, som jeg gerne vil gemme til et AT-forløb.

VQ-debatoplæg

- Didaktik 1.0: IT anvendt til halvfemseragtigt projektarbejde giver ikke megen mundtlighed!
- Vi skal naturligvis ikke smide barnet ud med badevandet. I sprogfag er det ikke svært at omforme kvaliteterne ved det klassiske emnearbejde til kommunikative aktiviteter. Kendt er fra Cooperative Learning en række "strukturer", som forbinder mundtlighed med træning eller repetition af fakta-viden og sproglige færdigheder. Dem behøver vi ikke at rynke næse over!
- Vi er måske lige nu så forblændede af de sociale medier, at vi overser de store værdier af en anden karakter, som ligger i Web 1.0. Der var stadig ikke fundet adækvate didaktiske modeller for disse ressourcer, før vi blev oversvømmet af gymnasireformen: Derfor fik vi et didaktisk efterslæb allerede før Web 1.0 blev overskygget af Web 2.0!
- Min påstand er altså, at de har forskellige kvaliteter og at begge har et stort potentiale i forhold til undervisning. I passende kombinationer måske ikke mindst for sprog 2, hvor elever nok kan en hel del – men slet ikke er selvkørende endnu!
- Og hvad med os gymnasielærere: Er vi helt selvkørende? Jeg mærker jo nu, at jeg langtfra kan nå hele vejen rundt.
- Og hvad enten vi er selvkørende eller ej: Er det egentlig ikke på tide, at vi danner et netværk, hvor vi - i mindre grupper, men med i mindst én sparringspartner - afprøver større eller mindre dele af disse ufattelige muligheder – og så deler dem med hinanden?
- Jeg ønsker mig, at mange partnerskaber opstår regionalt og andre overregionalt, fordi de måske er lidt mere specielle – og jeg inviterer derfor til samarbejde, se næste side.

Mine næste skridt bliver nok ...

Moodle og Jitts

Mere Moodle til internationalt samarbejde. Sammen med Goethe-Institut vil vi også gerne udbydere et Moodle-kursus, forhåbentlig allerede i skoleåret 2011-12. ⇨ R7: Goethe-Moodle.

- **JITTS i Moodle**

Den mest anvendte teknik hos os er at bruge Moodle til små skriftlige opgaver og arbejdsopgaver. Eleverne besvarer hver for sig nogle spørgsmål, og læreren kan på én side i Moodle se alle svarene med mulighed for at skrive kommentarer til hver enkelt elev i et kommentarfelt (eleverne kan ikke se hinandens besvarelser). Denne type opgave kan bruges fuldstændig som traditionelle arbejdsopgaver med den ekstra dimension, at eleverne bliver forpligtet rent skriftligt, hvilket kan være en måde at løse problemer omkring freeridere og useriøse arbejdsgrupper på. Man kan sige, at denne måde at bruge Moodle på ikke repræsenterer en revolution, men forbedrer en allerede eksisterende hverdagspraksis. Jeg har haft stor succes med at give få korte forståelsesspørgsmål for som lektie til hver undervisningsgang. Det fokuserer elevernes lektielæsning, tvinger dem til rent faktisk at læse lektien og gør, at de bedre kan huske det læste bagefter. Responsen fra elever på denne type lektieopgaver har været næsten universelt positiv. Eneste ulempe for læreren er, at spørgsmålene skal udformes, og elevernes besvarelser kigges hurtigt igennem. Jeg bruger dog kun få minutter på dette og får hurtigt et overblik over, om eleverne har forstået centrale forhold ved dagens lektie. I forhold til udbytte vil jeg mene, at den forberedelse, der bruges på dette, er en overordentlig god investering.

Kasper Lauest, Gymnasieskolen 09/2010

- **Webquests**

Kotz konstaterer, at Webquests næsten altid munder ud i enkeltmandsarbejde, andre har peget på dominans af skriftlighed i som resultat af at inddrage IT i undervisningen. **Blended Learning** er forsøget på at koble online-aktiviteter med sociale arbejdsformer i klasseværelset. Lektien afleveres skriftligt, i et forum, en afleveringsmappe, en Wiki eller en Moodle.

Man går her stiltiende ud fra, at adgangen til IT ligger uden for klasseværelset. Dette er vel ikke mere typisk for danske gymnasier, men minder dog meget om den situation, som konceptet JITT – Just in Time Teaching - tager udgangspunkt i.

JITTs nød en vis bevågenhed i Danmark i årene op til gymnasireformen 2005, især i naturvidenskabelige fag. Et forlag⁴ har dog på det seneste taget konceptet til sig i nye udgivelser til en række fag.

Model 1 for Jitts, afpasset til sprogundervisning. Lektionsopbygning:

- Tilbage melding på JITT-lektie 0 (den foregående JITT-lektie)
- Kollaborative arbejdsformer, baseret på JITT-lektien
- Opsamling fra kollaborative arbejdsformer
- Introduktion af nyt input (lærer- eller elevstyret)
- Lektie, typisk baseret på inputtet, afleveres senest kl. 18/20 aftenen før.

⁴ Forlaget Systime

Problemet ved denne model kan være, at det kan være svært at nå at give tilbagemelding på ikke-faktuelt stof, således at den ikke er så anvendelig for humanistiske fag. Man kunne derfor, i det mindste ved nogle typer lektie, overveje en anden model:

Model 2 for Jitts, afpasset til sprogundervisning. Lektionsopbygning:

- a) Kollaborative arbejdsformer, ikke baseret på JiTT-lektien
- b) Opsamling fra kollaborative arbejdsformer
- c) Tilbagemelding på JiTT-lektie 0 (lektien fra foregående lektion), som næste lektion skal bygge på.
- d) Ny lektie, som altså på samme måde er lektie til næste time.

o Quizbanker i Moodle

En af Moodles største styrker er quiz-modulet. I modsætning til andre quiz-moduler på markedet (som f.eks. i Fronter) er Moodles quiz-modul ekstremt fleksibelt med næsten uanede muligheder. Man er altså ikke bundet til eksempelvis multiple choice spørgsmål med fire svarmuligheder. Skolens lærere kan samarbejde om at oprette en stor quiz-bank med brugbare spørgsmål inden for hvert fag. Jeg bruger hyppigt quizzes med stor succes. Der er en vis skepsis i det danske skolesystem over for brugen af quizzes, men så længe man erkender quizzernes styrker og begrænsninger, mener jeg, at den skepsis er ubegrundet. Eleverne oplever det som et rigtig godt repetitionsredskab, og det giver læreren vigtige input omkring både enkelte elevers forståelse, men også klassens samlede forståelse af forskellige faglige koncepter. Især i forhold til quiz-modulet ville det være hensigtsmæssigt at få udviklet fælles materiale, så den enkelte lærer ikke skal sidde og lige finde på 50 spørgsmål til en enkelt test - så bliver det urimeligt tidskrævende for den enkelte lærer.

Kasper Lauest, Gymnasieskolen 09/2010

Extr@ auf deutsch

En spændende, ret ny type IT-værktøj er docu-soaps med karaoke-faciliteter, hvor eleverne altså selv kan overtage en og optage en rolle. Indtil videre kender jeg det kun brugt i "Extr@ auf deutsch" fra Hueber Verlag. Det passer måske ikke særlig godt til mine forløb i år, men er ellers nok ikke så svært at flette ind. Det er nævnt her for at vise, at medialiseringen pludselig kan give muligheder, som man - i hvert fald jeg - end ikke havde drømt om!

IT-værktøjer

Her kan man så let som ingenting arbejde med indhold og med sprog.

- Bogmærkesamling brugt som rekvisit og som videndelingsværktøj [[mere om det](#)
- PDF-Exchange-Viewer og One Note, bl.a. til tekstmarkering og kommentering (spørgsmål-svar etc.). Der er adskillige muligheder for interaktion, som vist fortjener yderligere opmærksomhed.
- Google.docs som samarbejdsværktøj [[mere om det](#)
- Mind 42 som samarbejdsværktøj [[mere om det](#)

Bilag

R1: Skrivebordsbaggrund som Sprech Anlass

Man opretter baggrundsbillede på skrivebordet sådan:

1. Højreklik på et tomt sted på skrivebordet.
2. Vælg "Personlige indstillinger".
3. Klik på skrivebordsbaggrund.
4. Gennemse billeder, vælg og gem.
5. Man kan gemme disse skrivebordsbaggrunde som "temaer" – og dermed gøre klar til næste hold ved at skifte tema. Det tager 1½ splitsekund.

R2: Wikier

Vi kan naturligvis bruge det [digitaliseringen] til materialelager og kommunikation og meget andet, som vi allerede kender - men måske kan hvert hold også opbygge sin egen lille produktion, sit eget mini-univers, så mange af de ting, vi laver i det daglige, kan blive synlige, håndgribelige og håndterbare på en ny måde.

Så bliver vi alle medskabere og forløbsdesignere - og det er noget ganske andet end drøvtyggere!

Mette Hermann har allerede beskrevet, hvordan man kan arbejde med en Wiki. Der er endnu to oplagte værktøjer til dette – for tysklærere:

- Man kan oprette en brugerprofil på *Interaktive Schreibwerkstatt im Wiki-Web*
<http://www.goethe.de/z/jetzt/dejwiki/dejwiki.htm>
- Bruger man allerede Moodle (fx Goethe-Institutets version), kan man også bruge den indbyggede wiki der – det er utroligt nemt.

R3: Kollaborativ mindmapping

Mindmeister

har en gratisversion og kan nås via Uni-login: <http://www.laerit.dk/mindmeister-unilogin/>.

Programmet har mange imponerende funktionaliteter, som kan studeres via – et mindmap:
<http://www.mindmeister.com/da/1946380/methoden>

Mange af disse funktionaliteter er på det seneste dog kun tilgængelige i betalingsudgaven, mens gratisudgaven skæmmes af et irriterende lille skrivefelt, så der derved skaffes plads til reklamer.

Mind42 (Mind for two - <http://www.mind42.com/>)

Dette program har p.t. i gratisversionen en række af de funktioner, som Mindmeister tidligere også havde i gratisudgaven – samt nogle stykker mere. Det er mig bekendt i øjeblikket det bedste bud på et gratisprogram til kollaborativ mindmapping – som er en fortræffelig funktionalitet både som indgang til et nyt emne og som led i opsamlingen, når et emne skal afrundes.

R4: Samarbejde via Google.docs:

1. Du åbner gmail og så "Dokumenter" (oppe i toppen) og vælger "Nyt".
2. Formuler emner, som bliver til en oversigt, ved at du bruger overskriftsfunktionen: Vælg "Overskrift 1"/"Overskrift 2 osv. i stedet for "Normal tekst".
3. Eksempel med kraftig styring: Teksten, I bliver inviteret til.
4. Friere udgave, fx tekstfortolkning, hvor I selv disponerer.
Indsæt i toppen af dokumentet en indholdsfortegnelse (Indsæt » Indholdsfortegnelse)
5. Sæt nye overskrifter ind og opdater indholdsfortegnelsen. [nb! Man skal altså ikke rette direkte i denne, men lade det foregå automatisk via "Opdater"].
(Det er altså nøjagtigt det samme som man gør med "Indholdsfortegnelse" i Word).
6. Sæt en ny overskrift 1 øverst: Vejledning til eleverne.
7. Skriv brødtekst ("normal tekst": ellers kommer det til at stå i indholdsfortegnelsen!)
8. Summa summarum: Lidt smartere end fællesdokument i Fronter!
9. Lav nu en kopi af dokumentet til hver gruppe, der skal arbejde med det: Filer » Kopi.
10. Yderligere hjælp: <http://www.google.com/google-d-s/intl/da/tour1.html>.
Som du ser: Keine Hexerei ...

Pas på, at dette ikke kommer til at gå ud over den mundtlige træning: Snak tysk hele tiden – og skriv så lidt imens / indimellem, nemlig de vigtigste resultater af den mundtlige aktivitet! – Se [eksempler på loops](#).

R5: Platforme

Det er oplagt, at der hele tiden sker ændringer på dette felt og at nedenstående overvejende er baseret på egne erfaringer. Men det kan forhåbentlig være en hjælp til at komme i gang.

Das Bild (der Anderen):	Annie Ring Knudsen og Thomas Peters, nu hos Goethe
Fordele:	Gennemprøvet koncept med en „Kochbuch“, som man gratis kan downloade og også bruge som inspiration, selv om man arbejder andre steder. Kun tysklærere.
Ulemper:	Flest folkeskoler med; man arbejder som udgangspunkt pr. mail.
Facit:	Jeg har alligevel meget ofte fundet gode, stabile samarbejdspartnere her. Og det er et godt sted at starte, man kan jo altid skifte platform.

Weblog:	Gratis blogs, også tysksprogede, fx myblog.de
Fordele:	Lærerne kan nemt lave en oversigtsside med links til underliggende elev-blogs . Hvis det ligeledes er en blog, har man også et forum til beskeder etc. Desuden er det nemt for eleverne, også at skrive hjemmefra (andre forudsætninger end i DK!). Man kan få mail, når elever har lagt bidrag på – eller blot skrevet en kommentar.

Ulemper:	Man kan komme til at modtage ret mange mails ... Ikke automatisk overblik over elevaktivitet.
Facit:	Godt nok til mindre projekter og man er hurtigt i gang. Starter selv et sådant forløb med et gymnasium i Harz om et par uger (en-ty-tandem).

E-Journal:	Udviklet af DaF-Nord. Link: http://daf.eduprojects.net
Fordele:	Tysksproget miljø. Man kan lave flotte avislignende produkter. Godt overblik over elevaktivitet (overvågning!) Nye funktioner klar i forhold til det, som jeg så for et par år siden.
Ulemper:	Versionen fra 2007 var efter elevernes udsagn som at køre veteranbil. Til ulemperne hørte, at alle elevbidrag skulle godkendes af læreren (hvis man som jeg brugte gratisversionen?), selv en lille bitte kommentar.
Facit:	Fortjener vist en ny chance!
Praktisk Eksempel	Samarbejde med Trento (Südtirol) og Dschibuti fungerede ret fint for et par år siden, indtil vi fik en østrigsk klasse ombord. Vi brugte ikke tiden på fancy layout, men I må godt kigge med alligevel: http://daf.eduprojects.net/Oberstufe/

E-twinning:	Fælleseuropæisk, supporteres fra bl.a. UNI-C.
Fordele:	Kæmpestort og veldokumenteret, god, dansksproget support (Claus Berg, UNI-C). God partnerbørs (måske for stor?)
Ulemper:	Eleverne færdes i engelsksproget miljø = for stor en fristelse for nogle.
Facit:	Prøv det evt., hvis du vil lynhurtigt i gang.

Messenger, Skype, facebook, osv:	(Mange lignende muligheder)
Fordele:	Eleverne kender det og bruger det Læreren slipper for at bekymre sig ret meget om den tekniske side.
Ulemper:	Voice-chat er en ekstremt svær disciplin. Elevernes hjemmebane!? Hvornår kan vi arbejde synkront? Dokumentation for elevaktivitet?

	Ved vi helt, hvad der foregår?
Facit:	Sikkert meget et spørgsmål om temperament!

Wikier:	Mange udbydere
Fordele:	Tid til refleksion – og revision Kan bruges som samarbejdsværktøj eller til solopræstationer
Ulemper:	?
Facit:	? - Har selv for få erfaringer med det. Vil snarest afprøve den wiki, som er indbygget i Goethes moodle-version.

Google.docs	Tour: http://www.google.com/google-d-s/intl/da/tour1.html
Mindmeister med Uni-Login	
Fremtidens sprogfag:	http://pub.uvm.dk/2003/sprogfag/
Das Bild-Projekt:	http://www.goethe.de/ins/pl/lp/prj/bld/mit/deindex.htm
Mein Goethe:	https://login.goethe.de/cas/login?service=https%3A%2F%2Fmy.goethe.de%2Fkdf%2Fi_spring_cas_security_check&ort=gladeGB&locale=de

R6: Goethe-Moodle

Vil man som tysklærer for alvor skrue op for kommunikationen, kan man hos www.goethe.de bede om at få oprettet et kursusrum. Det kan blive en ramme om holdets tyskundervisning – eller man kan skrue endnu mere op ved at invitere en anden klasse til at arbejde med, fx som et internationalt samarbejde. Man kan her arbejde både synkront (chat o.l.) og asynkront.

Man indretter selv læringsplatformen. Det kræver en smule forstudier, fordi det gælder om at finde de rigtige værktøjer til de rigtige aktiviteter. Man kan fx indbygge en wiki, bruge tekst- eller videochat, man kan bruge et forum eller lave avancerede prøver og opgaver, hvor kursisternes vej fremad kan afpasses efter deres svar.

Jeg er netop startet på et Moodle-samarbejde med en skole i Dublin via www.pasch-net.de. Alle kan komme i gang på tilsvarende vis via mein.goethe.de.

Denne platform kan desuden bruges som ramme om et holds undervisning og har meget fine e-learning-faciliteter.

S0: Før-læsning af digitale tekster

At have tekster digitalt giver et hav af muligheder for at lokke eleverne med om bord – på redningsbåden, fx:

1. Som "Einstimmung" kan man nemt lave en gratis Wordle (<http://www.wordle.net/create>).
2. Derefter er det nemt at lave en krydsord (man kan til dels bruge de samme ord). Min anbefaling lyder på gratisprogrammet *Eclipse Crossword* (<http://www.eclipsecrossword.com/>) som man skal downloade. Men man kunne også gemme dette til en efter-læsning-aktivitet.
3. Efter 1) er det nemt at få eleverne til at spille med i en mindmap. Det kunne være en kol-laborativ mindmap med "[Mind 42](#)", men kan også laves på klassen, fx ved at tage udgangspunkt i temaet.
4. Den afgørende ekstra mulighed ved at have teksten digitalt er i denne forbindelse muligheden for at søge i den. Lav altså en tabel i stil med:

Søgeord	Sætninger fra teksten, hvor ordet forekommer	Iagttagelse/kommentar/oversættelse
Kindheit	<i>Lasst euch die Kindheit nicht austreiben!</i>	
	Schaut, die meisten Menschen legen ihre Kindheit ab wie einen alten Hut.	
Schule	Lasst es ihn immerhin versuchen, und haltet ihm zugute, dass er nie vergessen hat, noch je vergessen wird, wie eigen ihm zumute war, als er selber zum ersten Mal in der Schule saß.	
fleißig	<i>Seid nicht zu fleißig!</i>	
	Er gilt nur für die Fleißigen, aber für sie ist er sehr wichtig.	

S1: Lesetexte - Lesehilfe für Sachtexte

- Arbeitet zu zweit die Links in der Fußzeile durch. Fragt in dieser Phase evtl. eure Partnergruppe, aber arbeitet möglichst nur in den Paargruppen.
- Verwendet die Links unten, während ihr lest – wenn es relevant vorkommt.
- Schreibt auf Deutsch eine Übersicht wie hier (Schablone):

1. Überschrift 1

Schlüsselwörter, evtl. auch wichtige Vokabeln

a) Evtl. Unterpunkt

2. Überschrift 2

Schlüsselwörter, evtl. auch wichtige Vokabeln

a) Evtl. Unterpunkt

3. Überschrift 3

Schlüsselwörter, evtl. auch wichtige Vokabeln

a) Evtl. Unterpunkt

- **Vergleicht dann mit anderen Paargruppen – ihr dürft dabei gerne Ideen austauschen.**

Det følgende kunne nemt være anbragt i sidefoden i dokumenter til træning af netop denne type læseforståelse:

Lesestrategien		http://www.goethe.de/z/jetzt/pu1.htm		
Vorwissen	Überschrift	Bilder?	Form	Struktur
Globalverstehen	Internationalismen	Schlüsselwörter	Kontext	Verknüpfungen

S2: Sproglig analyse

Nu farvelægger vi sproget.

- I skal først erkende strukturen via farverne – hvad udretter sætningsleddene, som farverne peger på?

Nu farvelægger vi sproget.

- Sæt analysetegn (x, o osv.) på

Nu siger læreren, at vi skal farvelægge sproget.

- Læg farver på og sæt analysetegn.

Nu farvelægger vi sproget.

- Varier selv sætningerne: Find andre ord, men behold strukturen (sætningsmodellen).

Nu farvelægger vi sproget: I skal nu lægge farver på tyske tekster og sætte analysetegn på samt oversætte digtene.

Sæt jer således. A & B Goethe-digtet, C & D digtet af Eich. Derefter forklarer A & C hinanden resultatet og giver et bud på, hvad sætningsleddene udretter i de to tekster, ligeså gør B & D. Læreren udpeger en pargruppe, som fremlægger for klassen.

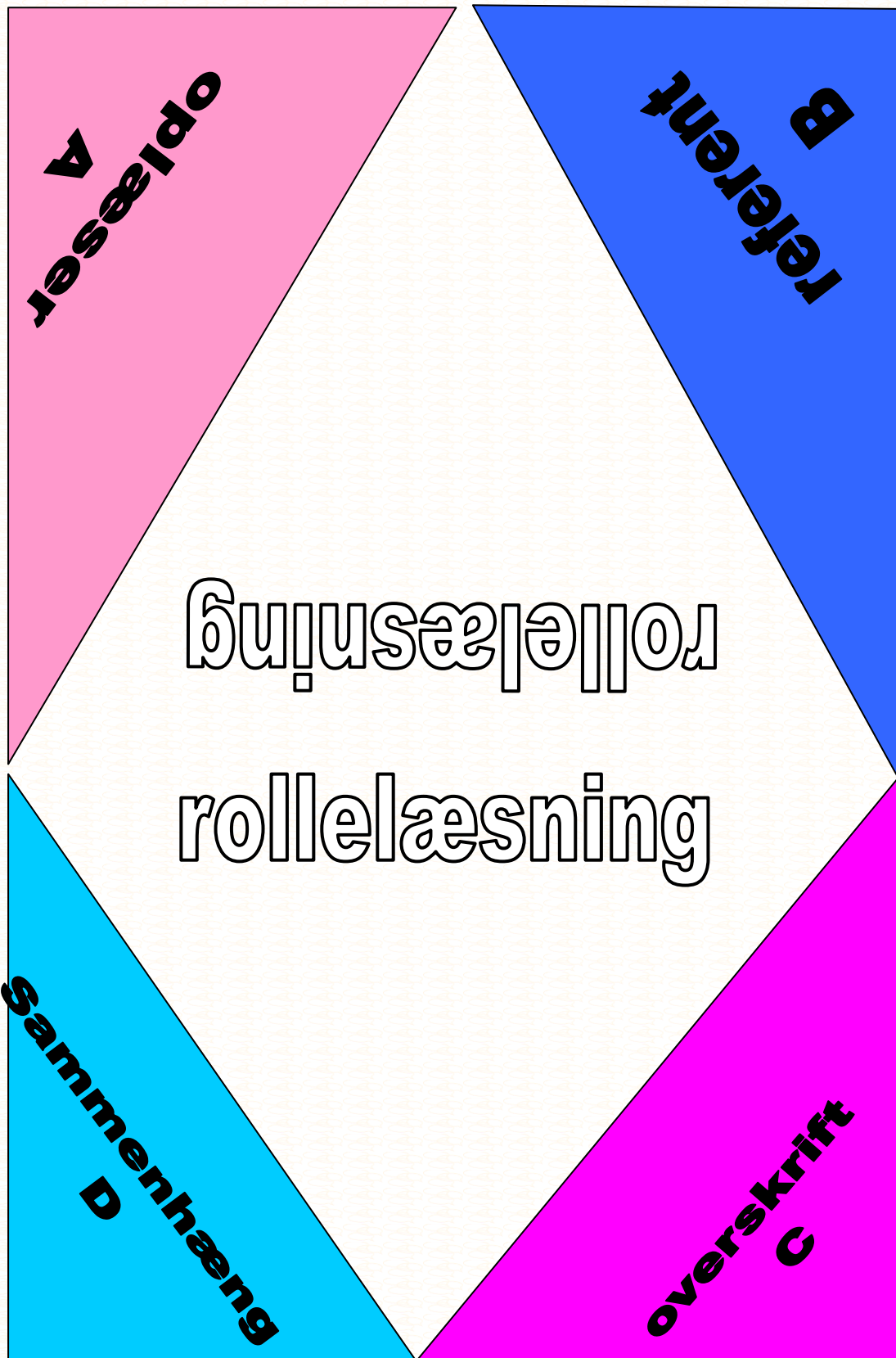
Günther Eich: Inventur (1947)

Dies ist meine Mütze,
 dies ist mein Mantel,
 hier mein Rasierzeug
 im Beutel aus Leinen.
 Konservenbüchse:
 Mein Teller, mein Becher,
 ich hab in das Weißblech
 den Namen geritzt.
 Geritzt hier mit diesem
 kostbaren Nagel,
 den vor begehrliehen
 Augen ich berge.
 Im Brotbeutel sind
 ein Paar wollene Socken
 und einiges, was ich
 niemand verrate,
 so dient es als Kissen
 nachts meinem Kopf.
 Die Pappe hier liegt
 zwischen mir und der Erde.
 Die Bleistiftmine
 lieb` ich am meisten:
 Tags schreibt sie mir Verse,
 die nachts ich erdacht.
 Dies ist mein Notizbuch,
 dies meine Zeltbahn,
 dies ist mein Handtuch,
 dies ist mein Zwirn.

Johann Wolfgang von Goethe: Mailed (1771; Str. 6-9)

O Mädchen, Mädchen,
 Wie lieb' ich dich!
 Wie blickt dein Auge!
 Wie liebst du mich!
 So liebt die Lerche
 Gesang und Luft,
 Und Morgenblumen
 Den Himmelsduft,
 Wie ich dich liebe
 Mit warmem Blut,
 Die du mir Jugend
 Und Freud' und Mut
 Zu neuen Liedern
 Und Tänzen gibst.
 Sei ewig glücklich,
 Wie du mich liebst!

S3: Eksempler på roller

Denne simple model anbefales af mange, men rollerne kan sagtens afpasses efter teksttype og de vanskeligheder, der måtte være forbundet dermed.

S4: Eksempler på loops

Læse » skrive » tale » skrive	Bundesländer / Musik / Valgfrit emne
Efter fornøden hjælp til at arbejde med tyske websider stilles en opgave, som både receptivt og produktivt udnytter, at der findes så mange fine tysksprogede hjemmesider	
<p>Variant 1:</p> <p>a) I 3-mandsgrupper udarbejder eleverne individuelt stikord til en præsentation af en by fra et bestemt forbundsland (fordeles blandt grupperne).</p> <p>b) Hver elev retter sidemandens stikord ($a > b$, $b > c$, $c > a$).</p> <p>c) Mundtlig fremlæggelse ud fra egne stikord.</p> <p>d) Gruppen skriver i en wiki en fælles præsentation af forbundslandet og byerne.</p> <p>e) Gruppen fremlægger for klassen: Med egne ord og uden at kigge i det skrevne, som kun tilhørerne må se. Tilhørerne giver evt. 0-4 points for kategorier som fx, om det var interessant / forståeligt / flydende / kontakt til tilhørerne.</p> <p>Variant 2:</p> <p>Som ovenfor, men hver gruppe præsenterer et bestemt band og individuelt en musikvideo.</p> <p>Variant 3:</p> <p>Som ovenfor, men valgfrit emne.</p>	

Læse » skrive » tale » skrive	Brecht: <i>Wenn die Haifische Menschen wären.</i>
<ol style="list-style-type: none"> Lest Brechts Text <i>Wenn die Haifische Menschen wären.</i> Verteilt jetzt folgende Aufgaben unter euch in den Kleingruppen: <ol style="list-style-type: none"> Wie soll die Versorgung der Fische gesichert werden? Was ist die Funktion der Feste? Welche Aufgabe hat die Schule? Was beinhaltet die moralische Ausbildung der Fische: Welche Mittel werden eingesetzt? Welche Funktion hat der Krieg? Welche Bedeutung hat die Sprache? Wozu dient die Kunst? Schreibt in Google.docs Stichwörter zu euren eigenen Teilen und erzählt vor der Gruppe, was ihr herausgefunden habt. Schriftliche Aufgabe: Fasst zusammen, welches Menschenbild es im Text gibt. 	

Læse/skrive » læse » skrive » lytte/se » tale-lytte » tale	Traumpartner
<p>Einstieg zu Hause</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mache die Vokabelübung (W-2-0-1) • Lerne das Wortfeld Liebesbeziehungen (W-2-0-2). • Beschreibe mit maximal 20 Stichwörtern deinen Traumpartner! • Lerne auch, wie man auf Deutsch Fragesätze formuliert (W-2-0-3a). • Siehe dir ein kleines Video an, in dem die Schauspielerin Felicitas Woll zu verschiedenen Themen interviewt wird – und höre heraus, warum sie ihren Traummann noch nicht gefunden hat. <p>Einstieg in der Schule</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erzähle im Laufe von einer Minute, wie dein Traumpartner ist • Höre, wie der Traumpartner deines Sitznachbarn ist. • Stelle viele Fragen dazu. • Klärt in der Kleingruppe, welche Erklärung Felicitas Woll in dem Video gegeben hat, also warum sie ihren Traumpartner bisher nicht gefunden hat. <p style="text-align: right;">Quelle: Ein- und Reinfälle. Tyskforlaget 2010</p>	

Skrive » læse » tale » skrive	Die Wende
<ol style="list-style-type: none"> 1. „Igel“: Die Wende. Jeder schreibt Stichwörter. 2. Kollaborative Mind-Map mit Mindmeister: Die Wende 3. Verteilt in Kleingruppen die Porträts: http://www.goethe.de/ges/pok/dos/dos/mau/erf/de4230619.htm (Bilder anklicken!) Schreibt zu Hause Stichwörter für eine (mündliche und schriftliche) Präsentation. 4. Stellt eure Stichwörter in die Google.docs-Präsentation eurer Gruppe (: Der Lehrer macht eine Schablone, und davon für jede Gruppe ein Exemplar, zu dem er die jeweiligen Gruppenmitglieder einlädt). 5. Erzählt in den Kleingruppen, an Hand von den Stichwörtern, über „eure“ Person. Die Gruppenmitglieder dürfen Fragen stellen, zu den Stichwörtern und zu dem, was sie gehört haben. 6. Jede Kleingruppe wählt ein Porträt aus, das vor allen erzählt wird. Variante: Die Porträts erhalten eine Nummer, die Gruppen ebenso. Jetzt wird ausgelost, wer erzählt. 7. Schreib zu Hause, was dir jetzt einfällt zum Thema: Kinder der Wende. 	

S5: Berlinreise

- Berlin skulle ideelt have været sidste underemne i forløbet, men rejsen kunne kun finde sted 27.-30.10.
- Vi rejste med - dele af - to højniveauhold: På hvert af holdene var der 3-4 elever, som blev hjemme (fx pga. andre rejser).
- Her skal man passe på ikke at skrue ned for kommunikationen, men vende det til noget positivt ved at give andre opgaver, så alle bidrager med noget til fælles bedste. Og det er jo diversitetsprincippet: *Bunt*.
- Rejsen blev forberedt i nogle af timerne i perioden 1/9-25.10, omfattende nogle oplæg fra de ikke medrejsende: Udvalgte kapitler fra Heyne: *Lara und Justus*. Valgt, fordi ...
- Derefter 3 stationer: Hos to lærere og en tysk lærerstuderende, der var praktikant hos os i september.
- Tekstlæsning, Landeskunde, herunder virtuel forberedelse, samt praktisk sprogtræning (interviewteknik m.m.)

Tekstlæsning før Berlinekskursion omfattede:

- *Szenen einer Stadt (Deutsch Perfekt, 4/2009)*
- Reinhard Mey: *Mein Berlin* (1990) (<http://www.youtube.com/watch?v=NIZAHHPdVSM>)
- Sentino: *Berlin* (2005) (<http://www.youtube.com/watch?v=qYjq0MG5YZM>)
- Kurt Tucholsky: *Berlin, Berlin* (1919)
- Joachim Ringelnatz: *Berlin* (1927) (<http://www.textlog.de/22913.html>)
- Erich Kästner: *Besuch vom Lande* (1928)
- Alfred Döblin: *Auszug: Berlin Alexanderplatz* (1929)
- Kurt Tucholsky: *Augen in der Großstadt* (1932) (<http://www.yolanthe.de/lyrik/tucho01.htm>)

Teilprojekt für A, N und S. Umfang: 9 Lektionen selbständige Arbeit		
Lara und Justus: Kapitel 1, 5, 13, 22 (3 Lektionen)		
Texte über Berlin, alle in <i>Berlin, Hauptstadt und Metropole</i> (6 Lektionen)		
1. Runde Anfang November		
Runde 0: Maschmann Fackelzug		
1. Runde, Berlin in der Hitlerzeit, 2		
A: Text 20: Bücherverbrennung	N: Text 21	S: Text 22
2. Runde, Berlin im kalten Krieg, 2 Lektionen		
A: Text 32	N: Text 34	S: Text 35
3. Runde, Fall der Berlin Mauer, 2 Lektionen		
A: Text 45	N: Text 46	S: Text 49
Kommentar: De 3 elever har vidt forskellige forudsætninger, derfor den markante forskel i sværhedsgrad.		

Dogmereglerne til de film, som eleverne forberedte hjemmefra og optog billeder og videoer til i Berlin, lød:

- 1 *deutsche Wurst*
 - 2 *Museen (Exterieur oder Interieur)*
 - 3 *Interviews auf Deutsch mit Berliner/Innen*
 - 4 *Kneipen (Exterieur oder Interieur)*
 - 5 *Bier vom Fass*
 - 6 *geparkte Autos der Marken Trabi, Mercedes, BMW, Audi, VW, Smart*
 - 7 *Ampelmännchen*
- Viel Engagement – og det var der!

Kort inden afrejse blev vi kontaktet af et gymnasium i Potsdam, som inviterede os derud. Jeg skrev jeg så en sekvens af CL-strukturer, som eleverne fik og øvede i toget. Og så kan det nok være, at der blev skruet op for kommunikationen ...

S6: Treffen in Potsdam

2 x Doppelzirkel, 20-30 Minuten, Deutsch
<ul style="list-style-type: none"> • Meine Familie; danach Außenzirkel 2 Plätze nach rechts, dann: • In meiner Freizeit ... ; danach Außenzirkel 2 Plätze nach rechts, dann: • Meine Freunde ... ; danach Außenzirkel 2 Plätze nach rechts, dann: • Ich höre gerne ... ; danach Außenzirkel 2 Plätze nach rechts, dann:
Die Außenzirkel tauschen; 2 x Doppelzirkel, 20-30 Minuten, Deutsch
<ul style="list-style-type: none"> • Jobben in meinem Land / mein Job; Außenzirkel 2 Plätze nach rechts, dann: • Das Schulsystem bei uns; Außenzirkel 2 Plätze nach rechts, dann: • Schulalltag und Fächer bei uns; Außenzirkel 2 Plätze nach rechts, dann: • Ein Projekt oder eine Reise mir der Schule
Gruppen von 4-5, davon mindestens 2 aus jedem Land, Deutsch
<ul style="list-style-type: none"> • Jeder erzählt 1 Minute lang, wie er sein Land sieht • Jeder darf zu dem, was er von einer Person gehört hat, ein paar Fragen stellen • Die Dänen stellen Fragen zu „20 Jahre deutsche Einheit“.
Neue Gruppen von 4-5, davon mindestens 2 aus jedem Land, Englisch
<ul style="list-style-type: none"> • Everybody tells 1 minute about his plans for the future • A few questions to what 1 person has said • Everybody tells 1-2 minutes about his view upon Europe (favorite countries, cooperation in Europe, European Citizenship and things like that)

Litteratur

- Brauer, Jan: Læringspotentialer i den interaktive tavle. Dafolo 2006 / 2010.
- Grøn, Bjarning & Elbrønd Hansen, Niels: Just-in-Time Teaching og Physlets
<http://www.emu.dk/gym/fag/fy/didaktik/it/jit/index.html>
- Gynther, Karsten: Blended Learning. Unge pædagoger 2005.
Her gennemgås en lang række kombinationer af face2face og netbaserede undervisningsformer - og bogen har meget teori.
- Gynther, Karsten (red.): Didaktik 2.0. Læremiddelkultur mellem tradition og innovation. Akademisk Forlag 2009. Læremiddel.dk.
- Kotz, Andreas: „Gutes Didaktisieren“ von WWW-Seiten (2005).
<http://www.goethe.de/lhr/pro/lkd/00-didakt.pdf>
- Marott, Bettine & Quist, Viggo "Ein- und Reinfälle". Tyskforlaget 2010.
- Mummert, Ingrid: Nachwuchspoeten. Edition Goethe. München 1989
- Stenlev, Jette & Kagan, Spencer: Cooperative Learning. Malling Beck 2006.
- Troensegaard, Agnete & Ambjørn, Lone: Den naturlige samtale i fremmedsproglig læring.
<http://www.emu.dk/gym/fag/sp/didaktik/mundtlighed/naturlig-samtale.pdf>
- Wagenschein, Martin: Zum Begriff des exemplarischen Lehrens
<http://www.martin-wagenschein.de/Archiv/W-128.pdf>
- Wiemer, Rudolf Otto: Partizip perfekt. I: Literatur zum Anfassen. Hueber Verlag 1987.
- ZDF: Videointerview mit Maria Furtwängler:
<http://www.zdf.de/ZDFmediathek/beitrag/video/1233686/Das-Schicksal-einer-Truemmerfrau#/beitrag/video/1233686/Das-Schicksal-einer-Truemmerfrau>

*Det har været spændende emner at arbejde med.
I håb om at det også har kunnet give læseren impulser,
som måtte nå helt ud i den daglige undervisningspraksis.*

*Tak for god respons til deltagerne på to midtvejskurser
og den afsluttende konference samt for god sparring
til Lars Peter og Hanne (CELM) samt ikke mindst Lise og Mette.*

Viggo B. Quist, juni 2011